

POVEZANOST PSA POMAGAČA/PSA VODIČA S DOBROBITI DJETETA I OBITELJI DJETETA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU: rad s istraživanjem

Berišić, Anita

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Health Studies / Sveučilište u Rijeci, Fakultet zdravstvenih studija u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:184:547723>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Health Studies - FHSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FAKULTET ZDRAVSTVENIH STUDIJA
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ
MENADŽMENT U SESTRINSTVU

Anita Berišić

POVEZANOST PSA POMAGAČA/PSA VODIČA S DOBROBITI DJETETA I OBITELJI
DJETETA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU: rad s istraživanjem

Diplomski rad

Rijeka, 2023.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HEALTH STUDIES
GRADUATE UNIVERSITY STUDY OF NURSING
HEALTHCARE MANAGEMENT

Anita Berišić

THE CONNECTION OF A SERVICE DOGS WITH THE WELLBEING OF A CHILD
AND THE FAMILY OF A CHILD WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIS: research

Master thesis

Rijeka, 2023.

Mentor rada: Izv. prof. dr. sc. Gordana Pelčić. dr. med.

Komentor rada: Izv. prof. dr. sc. Anamarija Gjuran-Coha

Diplomski rad obranjen je dana _____ na Fakultetu zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci, pred povjerenstvom u sastavu:

1. Doc. dr. sc. Igor Eterović
2. Branislava Popović. dr. med.
3. Izv. prof. dr. sc. Gordana Pelčić. dr. med.

Izvešće o provedenoj provjeri izvornosti studentskog rada

Opći podatci o studentu:

Sastavnica	FZSRI
Studij	SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ MENADŽMENT U SESTRINSTVU
Vrsta studentskog rada	Diplomski rad
Ime i prezime studenta	Anita Berišić
JMBAG	

Podatci o radu studenta:

Naslov rada	POVEZANOST PSA POMAGAČPSA VODIČA S DOBROBITI DJETETA I OBITELJI DJETETA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU
Ime i prezime mentora	Gordana Pelčić
Datum zadavanja rada	10.10.2022.
Datum predaje rada	16.9.2023.
Identifikacijski br. podneska	2169282030
Datum provjere rada	18.9.2023.
Ime datoteke	POVEZANOST PSA POMAGAČPSA VODIČA S DOBROBITI DJETETA I OBITELJI DJETETA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU
Veličina datoteke	256.79K
Broj znakova	120052
Broj riječi	20544
Broj stranica	78

Podudarnost studentskog rada:

PODUDARNOST	
Ukupno	7%
Izvori s interneta	
Publikacije	
Studentski radovi	

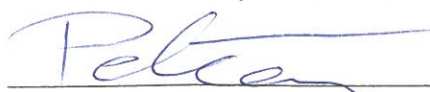
Izjava mentora o izvornosti studentskog rada

Mišljenje mentora	
Datum izdavanja mišljenja	
Rad zadovoljava uvjete izvornosti	Rad zadovoljava uvjete izvornosti
Rad ne zadovoljava uvjete izvornosti	
Obrazloženje mentora (po potrebi dodati zasebno)	

Datum

18.9.2023.

Potpis mentora

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici izv. prof. dr. sc. Gordana Pelčić. dr. med. na suradnji tijekom izrade rada.

Veliko hvala profesorici Saši Uljančić na podršci tijekom studija.

Zahvaljujem svojoj djeci, suprugu, roditeljima i obitelji na motivaciji i podršci tijekom trajanja studija i izrade ovog rada kao i svim dragim ljudima koji su na bilo koji način doprinijeli završetku ovog studija.

SADRŽAJ

ZAHVALA

SADRŽAJ

SAŽETAK

ABSTRACT

1. UVOD	1
1.1. <i>Djeca s teškoćama u razvoju</i>	2
1.1.1. <i>Povezanost obitelji s dobrobiti djece s teškoćama u razvoju</i>	3
1.1.2. <i>Povezanost stručnjaka s dobrobiti djece s teškoćama u razvoju</i>	4
1.1.3. <i>Povezanost okoline s dobrobiti djece s teškoćama u razvoju</i>	5
1.1.4. <i>Inkluzivni pristup</i>	6
1.2. <i>Pas pomagač/pas vodič</i>	6
1.2.1. <i>Terapijski pas</i>	7
1.2.2. <i>Odabir i izbor psa pomagača/psa vodiča</i>	7
1.2.3. <i>Socijalizacija i školovanje psa pomagača/psa vodiča</i>	8
1.3. <i>Human-animal bond</i>	9
1.3.1. <i>Ergoterapija</i>	10
1.3.2. <i>Terapijski postupci sa životinjama</i>	11
1.3.3. <i>Vrste terapijskih postupaka sa životinjama/psima</i>	12
1.4. <i>Rizici suživota djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju i psa pomagača/psa vodiča</i>	13
1.4.1. <i>Rizici za dijete i obitelj djeteta s teškoćama u razvoju</i>	13
1.4.2. <i>Rizici za psa pomagača/psa vodiča</i>	14
1.5. <i>Veza između psa pomagača/psa vodiča i djeteta</i>	14
1.5.1. <i>Dobrobiti u razvoju na koje se može utjecati s psom pomagačem/psom vodičem</i>	15
1.5.2. <i>Povezanost dobrobiti djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju s psom pomagačem/psom vodičem</i>	15
2. CILJEVI I HIPOTEZE	18
3. MATERIJALI I METODE	19
3.1. <i>Izbor ispitanika</i>	19
3.2. <i>Provedba i specifičnosti istraživanja</i>	19
3.3. <i>Instrumenti i statističke metode korištene u istraživanju</i>	20
3.4. <i>Etički aspekti istraživanja</i>	20
4. REZULTATI	21
3.5. <i>Sociodemografski podatci u provedenom istraživanju</i>	21

3.6. Opći podatci u provedenom istraživanju vezani uz suživot djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju i psa pomagača/psa vodiča	25
3.7. Specifični podatci u provedenom istraživanju vezani uz suživot djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju i psa pomagača/psa vodiča.....	26
5. RASPRAVA	47
6. ZAKLJUČAK	52

LITERATURA

PRIVITCI

Privitak A: Popis ilustracija

Privitak B: Anketni upitnik

ŽIVOTOPIS

SAŽETAK

Prema podacima HZZO-a u Hrvatskoj živi 32101 dijete s invaliditetom i većim teškoćama u razvoju.

Djeca s teškoćama u razvoju i njihove obitelji su uključeni u programe rane intervencije i rehabilitacije tijekom kontinuiranog rehabilitacijskog procesa s ciljem maksimaliziranja djetetovih sposobnosti, što bolje inkluzije djeteta i što učinkovitije podrške obitelji. Jedan od mnogih rehabilitacijskih programa uključuje suživot psa pomagača/psa vodiča u obitelji djeteta s teškoćama u razvoju. Pas pomagač/pas vodič nakon procesa učenja uz pomoć radnih instruktora a kasnije roditelja postaje osobni asistent i rehabilitator u domu djeteta s teškoćama u razvoju. Dostupna istraživanja ukazuju na visoke benefite uključivanja psa pomagača/psa vodiča u život obitelji djeteta s teškoćama u razvoju, kako za dijete tako i za obitelj. Psi pomagači/psi vodiči obogaćuju život djeteta s teškoćama i cijele obitelji, motiviraju dijete i obitelj na aktivnu ulogu u procesu rehabilitacije te pomažu boljoj interakciji s okolinom. Kako u RH postoji tek nekolicina dostupnih istraživanja s tom temom, ovaj rad je imao za cilj ispitati i procijeniti povezanost dobrobiti za djecu s teškoćama u razvoju i njihove obitelji sa imanjem psa pomagača/psa vodiča.

U istraživanju su sudjelovale obitelji djece s teškoćama u razvoju koje imaju psa pomagača/psa vodiča. Podatci su prikupljeni putem anketnog upitnika posebno kreiranog za ovo istraživanje u elektroničnom obliku pomoću Google Forms-a uz podršku Centra za rehabilitaciju Silver.

Postavljane su sljedeće hipoteze temeljem analize dostupnih izvora: prva hipoteza tj. ne postoji razlika u dobrobiti u odnosu na sociodemografske varijable: dob djeteta s teškoćama u razvoju, dob, razina obrazovanja i spol roditelja, te mjesto stanovanja. Dob djeteta s teškoćama u razvoju, dob, razina obrazovanja i spol roditelja ne utiču na procjenu dobrobiti. Razlika je uočena kod obitelji ispitanika koji žive u gradskim sredinama i obitelji ispitanika koji žive na selu, gdje je procijenjena statistički značajnija povezanost dobrobiti sa životom u gradu.

Djeca s teškoćama i obitelji koje su i prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča imali kućne ljubimce, procjenjuju veće poboljšanje motoričkog, socijalnog i emocionalnog izražavanja nakon dobivanja psa od onih koji prethodno nisu imale kućne ljubimce kao hipoteza nije dokazana. Članovi obitelji procjenjuju da dobrobit u emocionalnom, socijalnom i motoričkom izražavanju postoji i jednaka je bez obzira na prethodno imanje kućnog ljubimca.

Treća hipoteza da obitelji djece s višestrukim teškoćama u razvoju (2 ili više teškoća) procjenjuju veću dobrobit na motoričkom, socijalnom i emocionalnom izražavanju uz psa pomagača/psa vodiča nego obitelji djece s jednom teškoćom u razvoju nije dokazana, Veću dobrobit iskazuju članovi obitelji čija djeca imaju jednu teškoću u razvoju.

Četvrta hipoteza navodila je da nerazumijevanje društva prema psu pomagaču/psu vodiču ne umanjuje dobrobiti koje imaju dijete i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju u svakodnevnim aktivnostima i vještinama s čim su se roditelji složili i potvrdili četvrtu hipotezu.

Obzirom da su roditelji iskazali dobrobiti suživota sa psom pomagačem/psom vodičem u područjima motoričkog, socijalnog i emocionalnog izražavanja te pozitivne promjene u okolini važno je raditi na promoviranju pozitivnih stavova prema psima pomagačima/psima vodičima u rehabilitaciji djece s teškoćama u razvoju u kućanstvu.

Povremena negodovanja okoline nisu umanjila vrijednost dobrobiti, no ukazala su na neprepoznavanje uloge i dobrobiti psa pomagač/psa vodiča od okoline: posebice u javnom prijevozu, trgovinama, sustavu odgoja i obrazovanja, kod turističkih smještaja, javnih površina gdje se ponekada zanemaruje činjenica da je pas pomagač/pas vodič i vodič i podrška i asistent i prijatelj. Za budućnost nam ostaje zadatak promovirati pozitivne stavove društva i okoline prema psima pomagačima/psima vodičima u rehabilitaciji djece s teškoćama u razvoju.

Ključni riječi: djeca s teškoćama u razvoju, dobrobit, obitelj, okolina, pas pomagač/pas vodič, povezanost

ABSTRACT

According to the data of HZZO (Croatian Institute for Health Insurance), there are 32,101 children with disabilities and major developmental difficulties living in the Republic of Croatia. Children with developmental disabilities and their families are included in early intervention and rehabilitation programs during the continuous rehabilitation process with the aim of maximizing the child's abilities, the best possible inclusion of the child and the most effective support of the family. One of many rehabilitation programs includes the coexistence of a service dog/guide dog in the family of a child with developmental disabilities. After the learning process, with the help of work instructors, the service dog/guide dog becomes the parent's personal assistant and rehabilitator in the home of the child with developmental difficulties. Available research points to the high benefits of including a service dog/guide dog in the life of the family of a child with developmental disabilities, both for the child and for the family. Service dogs/guide dogs enrich the life of a child with disabilities and the whole family and they motivate the child and the family to play an active role in the rehabilitation process and help better interaction with the environment. Since there are only a few available studies on this topic in the Republic of Croatia, this paper aims to examine and assess the connection between the well-being of children with developmental disabilities and their families with a service dog/guide dog.

Families of children with developmental disabilities who have a dog participated in the research service dog/guide dog. The data was collected through a survey questionnaire specially created for this research in electronic form using Google Forms with the support of the Silver Rehabilitation Center.

We set several hypotheses based on studies of available choices. The first hypothesis states that there is no difference in well-being in relation to sociodemographic variables: the age of the child with developmental disabilities, age, level of education, gender of parents and place of residence. The age of a child with developmental disabilities, the age, level of education and gender of the parents do not affect the assessment benefits. The difference was observed in the families of respondents who live in urban areas and families of respondents living in the countryside, where a statistically significant association of well-being with life in the city.

Children with disabilities and families who had pets even before getting a service dog/guide dog estimate greater improvement in motor, social and emotional expression after getting a dog

from those who previously did not have pets, as a hypothesis is not proven. Family members estimate that emotional, social and motor wellbeing expression exists and is equal regardless of previous ownership of a pet. The third hypothesis is that families of children with multiple developmental disabilities (2 or more disabilities) estimate greater wellbeing in terms of motor, social and emotional expression with the dog of a service dog/guide dog than families of children with one developmental disability and this has not been proven. Greater well-being is expressed by family members whose children have only one developmental disability.

The fourth hypothesis stated that society's misunderstanding of the service dog/dog the guide does not diminish the benefits to the child and the family of the child with developmental disabilities daily activities and skills, with which the parents agreed and confirmed the fourth hypothesis.

Given that the parents expressed the benefits of living together with a service dog/guide dog in areas of motor, social and emotional expression and positive changes in the environment, it is important to work on promoting positive attitudes towards service dogs/dog guides in the rehabilitation of children with developmental disabilities in the household. Occasional protests from the environment did not diminish the value of wellbeing, but they pointed to a lack of recognition of the role and benefits of a service dog/guide dog from the environment: public transport, shops, education system, tourist accommodation, public areas where sometimes ignores the fact that the dog is a service dog and support, an assistant and a friend. For the future, our task is to promote positive attitudes in society and the environment towards dog service dogs in the rehabilitation of children with developmental disabilities.

Key words: children with developmental disabilities, wellbeing, family, environment, service dogs, connection.

1. UVOD

Prema podacima HZZO-a u Hrvatskoj živi 32.101 djece s invaliditetom i većim teškoćama u razvoju (1). Terapija uz pomoć životinja podrazumijeva skup različitih aktivnosti, metoda i protokola, rehabilitacijskog tretmana čija posebnost se sastoji u tome da životinja uključena u terapijski proces postaje važan obiteljski posrednik koji dovodi do pozitivnih promjena u ponašanju i zdravlju korisnika (2). Psi pomagači/psi vodiči razlikuju se od kućnih ljubimaca po tome što je voditeljima i korisnicima istih osiguran jednak pristup javnim mjestima, javnom prijevozu i građevinama prema Zakonu o korištenju psa pomagača Republike Hrvatske (3).

Pregledni rad istraživanja pod nazivom *The effects of assistance dogs on psychosocial health and wellbeing: A systematic literature review* (Rodriguez 2020.) istaknuo je niz pozitivnih ishoda uključivanja psa pomagača/psa vodiča u obiteljski život djece i odraslih osoba s teškoćama u razvoju: uspješnost u izvođenju motoričkih zadataka, bolja psihološko i socijalno funkcioniranje, veća kvaliteta života i vitalnosti obitelji i korisnika (4). U literaturi prema gore navedenom istraživanju nisu pronađeni dokazi utjecaja na psihosocijalno zdravlje i dobrobit (4). Pregledni rad istraživanja pod nazivom *The impact of service dogs on children, youth and their families: A systematic review* (Lindsay 2020.) ukazuje na povećanu neovisnost među onima koji koriste psa pomagača/psa vodiča jer se smanjila količina plaćene pomoći koja je bila potrebna za korisnika (5). Više dostupnih istraživanja u istom radu ukazuju na poboljšanje barem jednog od sljedećih čimbenika: fizičko zdravlje, psihološko zdravlje, društvene dobrobiti, veze između psa i korisnika/voditelja (5). Posljednjih desetljeća broj pasa pomagača/pasa vodiča i njihove uloge u obiteljima/društvu brzo rastu, osobito u bogatijim i razvijenijim državama npr. Sjedinjenim Državama, Kanadi i Europi (5). Socijalna potpora te učinci socijalnih olakšica u javnosti mogu biti posebno značajni za poboljšanje kvalitete života obitelji i osoba s invaliditetom (5).

Istraživanje provedeno u Australiji 2022. godine pod nazivom *Australian parents' experiences of owning an autism assistance dog* ukazuje da su se roditelji djece s poremećajem iz spektra autizma manje brinuli, bolje spavali i poboljšali su obiteljsko funkcioniranje uz prisutnost psa pomagača/psa vodiča (6). Istraživanja (Whitmarsh 2009.) također pokazuju da psi pomagači/psi vodiči mogu pomoći u pružanju osjećaja sigurnosti i podrške potičući sudjelovanje u domu i zajednici (7). Posjedovanje psa pomagača/psa vodiča također može dovesti do nekih izazova (Lakatoš 2018.) kao što su troškovi, vrijeme za brigu o psu, izazovi u školi i na drugim javnim

mjestima, alergije i kulturološka osjetljivost. Također postoje mnoge nedosljednosti u pogledu politika koje reguliraju korištenje pasa pomagača/pasa vodiča, što može predstavljati izazov onima koji ih koriste (8).

Radi bolje informiranosti kako zdravstvenih radnika tako i opće populacije o prednostima i izazovima korištenja psa pomagača/psa vodiča postoji snažna potreba za istraživanjem i procjenom povezanosti psa pomagača/psa vodiča na dijete s teškoćama u razvoju i obitelj, istraživanja temeljena na dokazima olakšala bi stvaranje standardiziranih preporuka o dobrobitima uključivanja psa pomagača/psa vodiča. Istražiti utjecaj i dobrobit koju djeca s teškoćama i njihove obitelji mogu imati u suživotu s psom pomagačem/psom vodičem mogao bi biti dobar poticaj za uključivanjem više školovanih pasa u svakodnevni život. Također nedostaci koji se istraživanjem i praćenjem uoče mogu unaprijediti kvalitetu toga važnog rada. Razumijevanjem njihove povezanosti moglo bi se pomoći zdravstvenim djelatnicima u donošenju preporuka i odluka za korisnika i obitelj sa svrhom imanja psa pomagača/psa vodiča. Ovim radom će se istražiti povezanost uključivanja psa pomagača/psa vodiča u obitelji djeteta s teškoćama u razvoju s ciljem povećanja informiranosti o dobrobitima i teškoćama u svakodnevnom životu kako zdravstvene tako i opće populacije i smanjenja nerazumijevanja društva.

S obzirom na nepostojanje standardiziranih mjernih instrumenta za pse pomagače/pse vodiče kod djece s teškoćama u razvoju (u istraživanje nisu uključeni terapijski psi) kao i postojanje vrlo malog broja studija koja uključuju djecu s teškoćama u razvoju za ovo istraživanje osmišljen je i konstruiran anketni upitnik pod nazivom: „Povezanost psa pomagača/psa vodiča sa životom djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju “ (4,5). U Republici Hrvatskoj mali broj djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji ima psa pomagača/psa vodiča tako da se njihove pojedinačne teškoće u ovom radu ne mogu ispitivati zasebno već se ispituje kao zajednička skupina sudionika.

1.1. Djeca s teškoćama u razvoju

Djeca s teškoćama posebno su osjetljiva skupina djece koja se u razvoju suočavaju s nizom problema koji utječu na njihov normalan razvoj te im onemogućavaju i otežavaju rast i razvoj. Kada govorimo o teškoćama u razvoju važno je naglasiti da nije riječ o bolestima, već o stanjima koja su posljedica neke bolesti ili nekog oštećenja. Bilo da je riječ o psihičkim ili tjelesnim teškoćama, problemima u ponašanju ili teškoćama u učenju, djeca s teškoćama u razvoju su često stigmatizirana a sustav podrške nerijetko manjkav. Profesionalna pomoć

sustava individualiziranog pristupa obrazovanja i odgoja značajno utječe na dobrobiti djeteta s teškoćama u razvoju kao i šire obitelji a samim time i cijele zajednice. Kako bi svako pojedino dijete moglo ostvariti svoj puni potencijal te kako bi se potaknuo djetetov psihofizički razvoj, uz stručnu pomoć i individualizirane programe, važno je pružiti djetetu prije svega emocionalnu podršku. Djetetu je potrebno pomoći kod razvijanja samostalnosti, pomoći kod osjećaja straha ili određenih nesigurnosti, kod poremećaja u komunikaciji i ponašanju, utjecati na ublažavanje agresije, hiperaktivnosti i drugih neželjenih ponašanja, pružiti pomoć kod motoričkih i neuroloških oštećenja, simptoma iz spektra autizma, razvijati osjećaj empatije, stabilnosti, osjećaj prihvaćanja kao i integracije u društvo.

Procjenjuje se da se svake godine u Republici Hrvatskoj rodi oko četiri tisuće djece koja imaju rizik od nekih odstupanja u razvoju (1).

1.1.1. Povezanost obitelji s dobrobiti djece s teškoćama u razvoju

Roditelji djece s teškoćama u razvoju susreću se s velikim brojem izazova, specifičnim potrebama djeteta s teškoćama i same obitelji, dugotrajnim stresom i stalnim preispitivanjem potreba i ostvarenja djeteta. Nakon saznanja da se razvoj djeteta neće odvijati na priželjkivani način, javljaju se preplavljujući osjećaji straha i brige, ljutnje, nevjerice uz iskonsku potrebu da zaštite svoje dijete. Nakon postavljanja dijagnoze djetetu, roditelj bira najučinkovitiji način rehabilitacije za svoje dijete zajedno sa stručnjacima koji skrbe o djetetu..

Kada govorimo o obiteljima djece s teškoćama u razvoju, najveći problemi s kojim se te obitelji suočavaju su uključivanje u društvo i stigmatizacija. Kako bi se stereotipi i zablude o djeci s teškoćama smanjile, potrebno je u društvu kreirati i promovirati pozitivna mišljenja o djeci s teškoćama, kao i interakciju između djece s teškoćama i djece bez teškoća.

Roditelji djece s teškoćama izloženi su visokoj razini otežanog funkcioniranja u gotovo svim područjima života: emocionalnoj, fizičkoj, financijskoj... Zbog problema oko usklađivanja radnih obveza i uloge roditelja, zbog uključivanja roditelja u rehabilitacijski proces djeteta, mnogobrojni roditelji a najčešće to budu majke jer upravo one u većem broju preuzimaju primarnu ulogu u brizi za dijete, su primorani napustiti svoj posao. S druge strane, zaposlene majke teško održavaju ravnotežu između privatnog i poslovnog te se javlja iscrpljenost i umor. Sve navedeno, kao i čest osjećaj nekompetencije, može biti i razlog većeg stresa kod majki djece s teškoćama. Istraživanje Angažman majki djece s teškoćama u razvoju u aktivnostima svakodnevnog života provedeno u Zagrebu 2012. godine ukazuje na razliku u angažmanu te

broju aktivnosti majke u obiteljima djeteta s teškoćama u razvoju u odnosu na angažman aktivnosti majke u obitelji djeteta bez teškoća u razvoju. Brigu o djetetu s teškoćama u većini slučajeva preuzima majka, ona obavlja gotovo sve aktivnosti vezane uz dijete (9).

Bez obzira na djetetovu razinu teškoća, potreba za sudjelovanjem roditelja u rehabilitaciji djeteta je velika te je jasno je da se roditelj svakodnevno nalazi i u ulozi terapeuta. Nedostatak vremena za sebe, iscrpljenost, stalan umor, veliki broj obaveza, konstantna briga za dijete i usklađivanje svih obveza s ostalim članovima obitelji često predstavlja veliki izazov, kao i pronaći vrijeme za odmor (10). Odgoj djeteta s teškoćama izazov za svakog roditelja, za partnerski odnos kao i za sve članove obitelji, Radi toga su uključenost svih članova obitelji kao i podrška od strane partnera iznimno važne za pozitivan razvoj djeteta s teškoćama u razvoju kao i za osnaživanje svakog člana obitelji. Prema istraživanju Neke odrednice roditeljskog stresa u obiteljima djece s teškoćama u razvoju Milić Babić 2012. rezultati analize pokazali su značajnost slijedećih faktora: zadovoljstvo brakom, zdravstveno stanje roditelja, financijske prilike obitelji i zadovoljstvo formalnom i neformalnom socijalnom podrškom utiču na podršku u obitelji i stres. Snažniji roditeljski stres doživljavaju roditelji djece s teškoćama u razvoju koji su manje zadovoljni brakom, te oni koji procjenjuju svoje zdravlje lošijim i doživljavaju više financijskih teškoća (11).

Što je veća uključenost obitelji djeteta u procese njegova razvoja i kreiranja poticajnog i privrženog obiteljskog okruženja za dijete, uspješnija je inkluzija djeteta s teškoćama u društvo, tijekom njegova razvoja kao i interakcija svih članova društva a posebice unutar odgojno – obrazovnog sustava. Odgoj i obrazovanje učestalo bude prva stepenica na kojoj dijete s teškoćama i obitelj umjesto prihvaćanja, shvaćanja i razumijevanja dožive odbijanje, nerazumijevanje i neprihvatanje.

1.1.2. Povezanost stručnjaka s dobrobiti djece s teškoćama u razvoju

Kao što je u obiteljima s djetetom koje ima teškoće u razvoju važna usklađenost i podrška cijele obitelji, jednako je važna i povezanost sa različitim zdravstvenim i/ili nezdravstvenim stručnjacima. Stručna pomoć djetetu s teškoćama kao i cijeloj njegovoj obitelji trebala bi imati resursa pružiti dugotrajnu i pravovremenu podršku. Za podršku sudionicima u rehabilitacijskom procesu profesionalni djelatnici trebaju razumjeti potrebe i strahove djeteta i obitelji. S obzirom da može biti riječ o iznimno ranoj intervenciji često se ističe važnost suradnje obitelji sa stručnjacima s ciljem što većeg pozitivnog napretka djeteta. U tom odnosu kao najvažnije stavka ističe se povjerenje.

Problemi koji se mogu javiti u sustavu stručne podrške su:

- Pretpostavka da stručnjak zna najbolje programe za svaku pojedinačnu obitelj;
- Neuključivanje obitelji u donošenje odluka, od strane stručnjaka;
- Preopterećenost administracijom;
- Izostanak suradnje;
- Izostanak konstruktivne komunikacije (12).

Loša suradnja ili izostanak iste između obitelji i stručnjaka može uzrokovati manjak saznanja stručnjaka o djelovanju drugih subjekata koji su uključeni u pružanje pomoći djetetu. Navedeno može dovesti do nedovoljne informiranosti roditelja o razvoju i rehabilitaciji njihova djeteta. Ako obitelj ne dobiva primjerenu i potrebnu podršku od stručnjaka zaduženih za terapiju i rehabilitaciju djeteta često će se osloniti na samog sebe, druge roditelje s istim problemima ili zajednicu, u smislu dobivanja potrebnih informacija i podrške. Takvo samostalno i često laičko istraživanje i prikupljanje informacija također može imati loše ishode na rehabilitaciju djeteta., može obitelji dodatno jako opteretiti i zadužiti. U konačnici, kvalitetna i usklađena suradnja roditelja i stručnjaka rezultirat će skladnim razvojem uz uvažavanje maksimalnih mogućnosti djeteta i obitelji, te pozitivnim utjecajem na kvalitetu života cijele obitelji.

1.1.3. Povezanost okoline s dobrobiti djece s teškoćama u razvoju

Povezivanje okoline i djece s teškoćama u razvoju jedan je od važnijih predmeta istraživanja moderne pedagogije. Kao iznimno važno ističe se uključivanje društva u pomicanje svijesti i razumijevanje za djecu s teškoćama u razvoju, ne samo o njihovim pravima već i sposobnostima. Najčešći zaključak brojnih studija upravo je onaj da djeca s teškoćama u razvoju trebaju biti uključena u sustav redovnog školovanja. Uključivanje djece u društveni život u redovne škole i sve aktivnosti društva koje su namijenjene djeci jedan je od najvažnijih ciljeva za pomoć djeci s teškoćama. Namjera je stvoriti uvijete za što kvalitetniju budućnost te djece i educirati društvo o odnosu prihvaćanja i socijalizacije djece s teškoćama. S obzirom da se socijalizacija odnosno uključivanje pojedinca u neko društvo i kulturu provodi u domu djeteta, obiteljskoj široj zajednici, krugu prijatelja, školi, itd., njezin uspjeh uvjetovan je i načinom tijeka same socijalizacije. U konačnici će biti važna i motivacija djeteta s teškoćama da se uključi u društvo, kao i njegovim razvojnim jedinstvenostima (13).

1.1.4. Inkluzivni pristup

S obzirom da veliki postotak djece s teškoćama u razvoju ima slične teškoće, izazov stručnjacima predstavlja nalaženje primjerenog mehanizma prilagodbe okolini zbog učinkovitijeg povezivanja sa zajednicom te samog shvaćanja djece s teškoćama u razvoju i njihovih teškoća. Važno je istaknuti da djeca s teškoćama imaju pravo na obrazovanje kao i na sposobnost da uživaju puno pravo na državljanstvo te da u punom smislu riječi preuzimaju svoju ulogu u društvu (1). Pa iako veći broj djece može imati iste teškoće važno je da pristup svakom djetetu pojedinačno bude jedinstven.

Djeca s teškoćama u razvoju djeca su sa stalnim i specifičnim potrebama. Zato se u odgojnim i obrazovnim ustanovama djeci s teškoćama u razvoju nude pristupi segregacije, integracije i inkluzije. Kao najviši stupanj povezivanja, kako djece s teškoćama u razvoju s djecom bez teškoća, tako i roditelja sa zajednicom i subjektima koji su uključeni u razvoj i učenje djece s teškoćama u razvoju, ističe se inkluzija. Podjednaka uključenost pozitivno utječe na sve uključene djecu, roditelje, odgajatelje i cijelu zajednicu. Inkluzivnim pristupom kod djece s teškoćama u razvoju se potiče razvoj samopoštovanja a njihovi roditelji bogatiji su za osjećaj prihvaćanja jer djeca dobivaju mogućnost za razvoj i napredak, te nešto više slobodnog vremena za druge članove obitelji i ostale obveze. Inkluzija se tumači kao najviši stupanj uvažavanja djece s teškoćama u razvoju, tretirajući ih u svakom pogledu kao ravnopravne i jednake svim ostalim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa (14). Možemo zaključiti da proces inkluzije djece s teškoćama u razvoju u redovne programe odgoja i obrazovanja iako ima mnoge prednosti, sa sobom nosi i specifične probleme.

Specifično je da se tijekom ranih godina djeteta prvi koraci inkluzije poduzimaju kod kuće. Ako djeci s teškoćama u razvoju bude uskraćena ljubav, zdravstvena briga i/ili socijalna inkluzija, mogu izostati važne razvojne točke a njihov puni potencijal neće biti ostvaren već će biti ograničen (1).

1.2. Pas pomagač/pas vodič

Kako stoji u Zakonu Republike Hrvatske pas pomagač/pas vodič je pas koji je školovan za pomoć u zadovoljenju svakodnevnih individualnih potreba korisnika, čije potrebe proizlaze iz smanjenja funkcionalne sposobnosti u obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti kao i situacija opasnih za život (3).

U svakodnevnom životu potrebno je uočiti i razlikovati terapijske životinje od životinja pomagača/vodiča što na našim domaćim prostorima predstavlja uvriježeni problem.

Psi pomagači/psi vodiči su posebno trenirane životinje za pomoć djeci i osobama s različitim teškoćama (koje mogu biti i višestruke), žive u njihovim obiteljima/domovima i pomažu im u svakodnevnom životu. Korisnici i voditelji psa pomagača/psa vodiča nisu educirani za pomoć drugim osobama u terapijske svrhe.

1.2.1. Terapijski pas

Prema Zakonu Republike Hrvatske terapijski pas je školovani pas koji je uključen u individualni ili grupni rad s korisnikom terapijskog psa u svrhu postizanja unaprijed definiranih ciljeva terapijskog i/ili rehabilitacijskog postupka (3).

Terapijske pse koristi i radi s njima posebno educirana i stručno osposobljena osoba (stručni voditelj terapijskog psa/voditelj terapijskog psa) za rad sa životinjama posebno treniranim za ovu svrhu u okvirima svojeg radnog djelovanja. Terapijski psi nisu zamjena za terapiju koju dijete s teškoćama/osoba provodi već nadopuna i dodatak.

1.2.2. Odabir i izbor psa pomagača/psa vodiča

Pas pomagač/pas vodič je pažljivo izabran, dresiran i socijaliziran za provedbu određenih ciljeva. A da bi pas bio dobar pas pomagač/pas vodič/terapijski pas treba biti primjerene osobnosti (poslušan), određene inteligencije. Oboje je genetski uvjetovano, stoga se pribjegava sustavnom i selektivnom uzgoju kako bi se stvorilo psa za određenu namjenu (15).

Ponašanje i predispozicija štenaca često ovisi i o tome kako su odgajani u samomu leglu. Štenci se moraju u prvih deset tjedana života pokušati naučiti poštivanju autoriteta i shvatiti značenje prijetnji. U svemu tomu, stvaranju i načinu odgoja štenaca treba postići ravnotežu kako bi pas bio sposoban za kasniju interakciju s ljudima i životinjama. Majka koja je u leglu grubo kažnjavala svoje štence, najčešće ima bojažljive i nepovjerljive potomke prema ljudima a štenci koji uopće nisu kažnjavani od strane majke prvih deset tjedana, više se ne mogu obučavati i oblikovati. Osim odnosa s majkom, neophodno je da štene unutar vrste, s braćom i sestrama nauči prihvatljive i suptilne znakove komunikacije.

U obrnutom slučaju, kao odrasli pas, može pogrešno i zbunjujuće reagirati na neverbalnu komunikaciju i neprestano ulaziti u konfliktne situacije unutar vrste, što nikako ne može biti osobina psa pomagača/psa vodiča/terapijskog psa za bilo koju namjenu (15).

Gore navedene predispozicije su samo jedan od mnogih uvjeta za izbor psa pomagača/psa vodiča dok je još štencac a nakon izbora i odvajanja od legla započinje proces socijalizacije.

1.2.3. Socijalizacija i školovanje psa pomagača/psa vodiča

Socijalizacija psa počinje odabirom šteneta u dobi do 6 do 8 tjedana te njegovim testiranjem predispozicija za psa pomagača/psa vodiča. U posebno odabranoj volonterskoj obitelji pas provodi godinu dana i stječe naviku na sve okolnosti i specifičnosti s kojima se dijete/osoba koja treba psa pomagača/psa vodiča može susresti (okolnosti života, usvaja osnovna pravila ponašanja i poslušnosti (16).). Socijalizacijom se želi postići odrastanje šteneta u cjelovitu jedinku s potpuno izgrađenom osobnošću, priviknutu na sve životne sredine i okolnosti s kojima se budući korisnik psa pomagača/psa vodiča može susresti.

Nakon završetka programa socijalizacije psi koji su određeni kao uzgojni psi ostaju smješteni u volonterskim obiteljima. Uzgojne ženke ostaju u programu do 8 godina starosti ili do četvrtog štenjenja nakon čega se umirovljuju.

Program školovanja psa pomagača/psa vodiča uključuje individualnu procjenu psa na osnovu koje se izabire pas pomagač/pas vodič, koji najbolje odgovara pojedinom kandidatu tj. budućem korisniku/djetetu/obitelji. Školovanje psa pomagača/psa vodiča najčešće traje 8 mjeseci. Posljednja faza je obuka određivanje svrhe za psa pomagača/psa vodiča/terapijskog psa te stručna procjena.

Stabilnost, mirnoća i visok prag tolerancije karakteristike su koje definiraju psa pomagača/psa vodiča.

Završetkom školovanja psa pomagača/psa vodiča ne prestaje pružanje pomoći i podrške djetetu i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju, trening i školovanje se nastavlja unutar obitelji psa pomagača/psa vodiča. Trening se odvija prema potrebama svakog zasebnog djeteta s teškoćama u razvoju i njegovim specifičnostima pod nadzorom radnog instruktora psa pomagača/psa vodiča ali u kućnim i okolinskim uvjetima djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju.

Za psa pomagača/psa vodiča bitno je da voli biti okružen ljudima i drugim životinjama, da ne reagira nepredvidivo te da surađuje sa svojim voditeljem bez obzira na okolnosti u kojima se

nalazi. Zbog navedenih karakteristika, najveći broj pasa pomagača/pasa vodiča je labrador, golden retriever ili ponekad njemački ovčar (17).

1.3. Human-animal bond

Odavno ljudi i životinje prakticiraju zajednički suživot i poznate su brojne dobrobiti te veze, od emocionalnog i psihičkog do fizičkog zdravlja. Nije novost da kućni ljubimci i životinje općenito, pomažu ljudima da žive dulje te obogaćuju život čovjeka ostavljajući značajan pozitivan utjecaj na zdravlje čovjeka. Kroz povijest provedena su mnoga istraživanja, proučavanja, analize i objavljeni članci i stručni radovi kojima je potvrđeno da vlasnici kućnih ljubimaca često rjeđe boluju ili imaju blaže simptome depresije, tjeskobe, anksioznosti, posttraumatskog stresa i sl. Terapijski učinak životinje ili u većini slučajeva psa očituje se već u samom maženju psa ili razgovoru s njim. Osjećaj usamljenosti ili izolacije se smanjuje i na poseban način zamjenjuje osjećajem povezanosti s društvom, postizujući emocionalnu ravnotežu a potreba za šetnjama i boravkom vani poboljšava kardiovaskularno stanje njegovu vlasniku, daje priliku za veću razinu komunikacije s okolinom te ga čini "sretnijim". Osoba razvija više samopouzdanja, ublažava se demencija potičući sjećanja. Zbog saznanja o velikom broju pozitivnih učinaka koje životinje imaju na čovjeka i tog osjećaja uzajamne veze i pripadnosti, uspostavljen je pojam human-animal bond – HAB (18). Ta iznimno važna veza dokumentirana je kroz povijest a posljednjih nekoliko desetljeća potvrđuje se istraživanjima i stručnim studijama.

Kreiran je i "Pepeljugin efekt" naziv kojim je pojašnjen odnos životinje i čovjeka, točnije istaknuto je bezuvjetno prihvaćanje ljudi o strane životinje, neovisno o njihovim zdravstvenim, socijalnim ili materijalnim osobinama (19). Poučeni tim saznanjima i dokazano brojnim istraživanjima sigurno je da životinja može ne samo olakšati život pojedinca već i cijele obiteljske zajednice u kojoj je potrebna životinja i njen terapijski učinak.

Pa iako postoji više vrsta životinja s kojima se provode drugačije terapije i u različite svrhe, u ovom radu dotaknuti ćemo se vrste koja je među najzastupljenijima a to je pas. Pas uspješno uspostavlja vezu s osobama s demencijom, mirisom može osjetiti prisutnost brojnih bolesti kod čovjeka često čak i prije saznanja o istoj o strane čovjeka. Kod djece prisutnost psa smanjuje agresiju i hiperaktivnost, djeluju opuštajuće i potiče djecu na veću aktivnost, posebno one socijalno povučene. I upravo ta veza između čovjeka i psa temelj je brojnih različitih

psihoterapijskih tretmana u kojima je uloga psa na prvom mjestu. Veza se uspostavlja odnosom uzajamnog povjerenja, kroz interakciju, igru i ljubav a terapijski učinak je nezamjenjiv.

1.3.1. Ergoterapija

Pod pojmom ergoterapije uz pomoć životinje tumači se metoda liječenja u medicinsko rehabilitacijskom području. Ta rehabilitacijska metoda namijenjena je pacijentima svih dobnih skupina, a mogu se liječiti smetnje moždanih aktivnosti, poremećaji psihičkih, socijalnih i emocionalnih sposobnosti, utječe na poboljšavanje motorike, komunikacije, koordinacije i dr. U pedijatriji u ergoterapijskom radu, za djecu s teškoćama u razvoju ili teškoćama u socijalnoj integraciji preporuka je sudjelovanje životinje u svakodnevici djeteta. S obzirom na nevjerojatne podatke o vraćanju volje za životom te poboljšavanju kvalitete istoga s prisustvom psa pomagača u životu oboljelih osoba, namjera je snažne pozitivne učinke u suradnji s primjerice dementnim osobama ili osobama s nekim psihičkim poremećajima prenijeti i na život djece s teškoćama u razvoju. Prema preglednom radu Ambrašić i Vizek Vidović (2000.) cilj je poboljšati zdravlje (motoričke i/ili socijalne vještine), ublažiti simptome brojnih mentalnih poremećaja te savladati nove vještine, kao i općenito olakšati funkcioniranje djeteta u svakodnevnom životu potičući samostalnost (20). Zato je takav oblik terapije potpomognut sudjelovanjem psa sve češći.

Ergoterapija u tom smislu često je preporuka za djecu s psihičkim i tjelesnim poremećajima, poremećajima u ponašanju (kod agresije ili izražene povučenosti, depresije ili hiperaktivnosti), kod poremećaja u razvoju, problemima s motorikom, komunikacijom te autizma.

Kada je riječ o ergoterapiji za djecu uz pomoć životinja, prva istraživanja o njezinom utjecaju predstavio je dr. Levinson 1969 godine iz SAD-a. Sve je počelo njegovim uviđanjem da njegov pas ima učinak “ledolomca” ili socijalnog “katalizatora” u kontaktu s djecom sa socijalnim poremećajima (21). To istraživanje pokrenulo je niz drugih stručnih radova iz tog područja, kao i stvaranje izraza “Pet Facilitated Therapy” za terapije koje se provode uz pomoć kućnih ljubimaca), koji je nešto kasnije promijenjen u “Animal Assisted Activities”. Pod tim aktivnostima uz pomoć životinja misli se na interdisciplinarnu znanost koja istražuje suodnos ljudskog i životinjskog ponašanja.

Prema Fine i Weaver 2018. od pojmom AAI – Animal Assisted Intervention - intervencije potpomognute životinjama misli se na aktivnosti sa životinjom u terapijskom odnosu (22). U intervencijama tog oblika najveći i najznačajniji je doprinos treniranih pasa pomagača, a

posebno onih koji su uključeni u većinski dio svakodnevnih aktivnosti u životu djeteta. O posebnom i razvojno značajnom odnosu između djeteta i životinje provedena su mnoga istraživanja, čiji zaključci jasno daju do znanja koliko je za skladan psihički i emocionalni razvoj djeteta važna komunikacija između djeteta i životinje (21). U suživotu sa psom dijete razvija komunikativne sposobnosti, empatiju, stječe osjećaj stabilnosti i sigurnosti, ublažava strahove, smetnje u govoru i artikulaciji te potiče senzomotorički razvoj, osjećaj prihvaćanja i olakšava integraciju u društvo.

1.3.2. Terapijski postupci sa životinjama

Prošlost bilježi vrijeme kada su životinje bile poštovane kao bogovi a arheološka istraživanja potvrđuju podatak da su životinje imale važnu ulogu u procesu liječenja i u davna vremena. Suživot i suradnja psa i čovjeka, iako postoji odavno čak i danas naoko može izgledati kao jednostavan odnos. Pa iako govorimo o uzajamnoj koristi, veza između psa i čovjeka je poseban oblik emocionalne povezanosti dva bića. Danas je pas najčešći “kućni ljubimac“. Tek su 80-tih godina ovog stoljeća stručnjaci istaknuli razliku između terapije uz pomoć životinja i aktivnosti u kojima životinje pomažu čovjeku (20). Pod pojmom terapije uz pomoć životinja podrazumijeva se aktivnost orijentirana prema unaprijed postavljenom cilju, u kojoj je životinja neizostavan dio terapijskog postupka. Glavni zadatak terapije tog tipa može biti potenciranje ili uvođenje, te ublažavanje ili ukidanje nekog ponašanja. A kada govorimo o aktivnostima u kojima životinje pomažu čovjeku mislimo na pomoć slijepi ili gluhim osobama, tjelesnih invalidima i slično.

Životinje koje se danas koriste u terapijske svrhe kao dio procesa rehabilitacije sastavni su dio te rehabilitacije, neovisno je li riječ o rehabilitaciji psihičkog ili tjelesnog zdravlja. U unaprijed točno postavljenom tijeku programa rehabilitacije koji se mora vjerno pratiti, životinje se mogu koristiti u zatvorima, domovima za starije osobe, u ustanovama za djecu s razvojnim teškoćama, u radu s tjelesnim invalidima, u terapijskom radu s pojedincem i sl.(20).

Ne tako davne 1969. godine dječji psiholog Levinson iz SAD-a po prvi je puta uključio psa u rehabilitaciju djeteta. Uočavajući da su interakcije djece s psom tijekom terapije brojne, da je komunikacija olakšana, zaključio je da pas ima učinak “ledolomca” ili socijalnog “katalizatora”. Brojni podatci koji su nam danas poznati o vezi između djece i životinja, djelo su istraživanja i stručnih studija doktora Levinsona.

Terapije sa životinjama provode se po unaprijed utvrđenom planu terapijskih susreta, broju i načinu susreta čovjeka i životinje, uz unaprijed potvrđene važne karakteristike čovjeka, koje su bitne za sami terapijski postupak uz pomoć životinje. Životinje se smatraju neizostavnim dijelom rehabilitacije upravo zbog načina na koji olakšavaju i potpomažu sami proces, poput pomoći koje životinje pružaju kod suočavanja s gubitkom, realiziranja osjećaja pripadnosti, povezanosti i odnosu bezuvjetne ljubavi. Terapija uz pomoć životinja svobuhvatan je naziv za različite pristupe i primjenu različitih metoda rehabilitacijskih postupaka čiji je zaključak isti – životinja uključena u terapiju neizostavan je i iznimno važan sudionik koji dovodi osobu s teškoćama do pozitivnih promjena u životu i zdravlja. A kada je riječ o uključivanju psa u terapijski postupak djece s teškoćama u razvoju, primjena se objašnjava sličnostima koje pas i dijete dijele, primjerice primarni oblik komunikacije im je neverbalna komunikacija, iskreni su, oboje ovise o odraslim osobama, a percepcija je usmjerena na sadašnjosti (8).

1.3.3. Vrste terapijskih postupaka sa životinjama/psima

Povećan broj uključivanja pasa pomagača u terapijsko-odgojne procese kod djece i odraslih predmet je intenzivnih istraživanja posljednjih nekoliko desetljeća. Bilo da je riječ o rehabilitaciji koja je usmjerena na psihički, motorički ili socijalni razvoj, cijeli proces često zna biti intenzivan u svom kontinuitetu pa često djeci bude dosadan i gube interes za sudjelovanjem. Uključivanjem psa pomagača u rehabilitacijski postupak primijećeno je da je interes djece i motivacija za sudjelovanjem porasla. Uključivanje psa u terapijski rad s djetetom s teškoćama u razvoju provodi se kao interakcija između djeteta i životinje, uključujući educiranog stručnjaka koji taj proces provodi te roditelja djeteta.

Razlikujemo nekoliko oblika intervencija potpomognutih psima – Animal Assisted Intervention - AAI:

- Terapija potpomognuta životinjama - Animal Assisted Therapy – AAT
- Aktivnosti potpomognute životinjama – Animal Assisted Activities – AAA
- Edukacija uz pomoć životinja – Animal Assisted Education – AAE (23).

Intervencija potpomognuta psima je intervencija koja ima za cilj poboljšati fizičko, socijalno ili emocionalno stanje osobe, može se provoditi pojedinačno ili u skupini, čak i s sudionicima različite starosne dobi.

Pod pojmom terapije potpomognute životinjom tumači se proces rehabilitacije s određenom dijagnozom i jasno utvrđenim ciljem. Aktivnosti potpomognute životinjama su interakcije pacijenta i životinje s utvrđenom mjerom spontanosti i prilagodljivosti; dok edukaciju uz pomoć životinja provode stručne osobe u obrazovnim ustanovama kod djece na bolničkom liječenju (24). AAA se može provoditi u različitim okruženjima, uz profesionalna koji je obučen za suradnju sa životinjom u opuštenijoj formi terapije/sastanka, dok je terapija potpomognuta životinjama AAT formalna vrsta intervencije, u kojoj je sa stručnjakom uključenim u rehabilitaciju, sudjeluju i terapijski pas i voditelj psa. AAE je tip intervencije koja je jasno usmjerena određenom cilju poboljšanja kognitivnih funkcija osobe u terapijskom postupku.

1.4. Rizici suživota djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju i psa pomagača/psa vodiča

Premda većina istraživanja navodi dobrobiti koje donosi pas pomagač/pas vodič u svakodnevnom životu i literaturi prisutni su i zabilježeni određeni rizici. Rizici koji se mogu pojaviti u suživotu vezani su iu dijete/obitelj ali isto tako i psa pomagača/psa vodiča.

1.4.1. Rizici za dijete i obitelj djeteta s teškoćama u razvoju

Posjedovanje psa pomagača/psa vodiča također može dovesti do nekih izazova (Lakatoš 2018.) kao što su troškovi, vrijeme za brigu o psu, izazovi u školi i na drugim javnim mjestima, alergije, ozljede i kulturološka osjetljivost. Također postoje mnoge nedosljednosti u pogledu Zakonika koje reguliraju korištenje pasa pomagača/pasa vodiča, što može predstavljati izazov onima koji ih koriste (8).

U kontaktu sa svim životinjama kao i s psom mogući je prijenos zoonoza, no istraživanja upućuju da osobe slabijeg imuniteta nisu u nikakvom dodatnom riziku interakcijom s kućnim ljubimcima nego što bi bili interakcijom s drugim ljudima i okolišem (25).

Rizik od ozljeda i pada uzrokovanih psom mogu se svesti na minimalnu razinu kontroliranim odabirom jedinke za psa pomagača/psa vodiča (25).

Pojedinci mogu imati strah od psa ili samo ne žele komunicirati sa psom i osobom koja ima psa. Potrebno je uzeti u obzir i kulturološki aspekt okoline djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju koje imaju psa pomagača/psa vodiča, te imati na umu da u tom kontekstu ipak nije opće prihvaćena stvarnost (25).

Važno je istaknuti da je većinu rizika moguće prevenirati i spriječiti ispravnom primjenom preporuka o higijeni ljudi i životinja te edukacijama o ophođenju i svakodnevnoj brizi za psa.

Također bi valjalo razmisliti pozabaviti se troškovima i vremenom koje se provede u brizi za pse pomagače/pse vodiče jer nemaju sve obitelji mogućnost potpunog financiranja troškova liječenja/prijevoza i brige o psu a kojima su se obvezali prilikom dobivanja psa pomagača/psa vodiča.

1.4.2. Rizici za psa pomagača/psa vodiča

U svakodnevnom životu važno treba biti svjestan činjenice da se ipak radi o „radnom psu“ kojega na različite načine treba pokušati zaštititi. Pas pomagač/pas vodič kanalizira veliku količinu stresa, neprihvatljivog ponašanja, neadekvatnog izražavanja emocija i fizičke pomoći koja može narušiti njegovo opće zdravstveno stanje već može i umanjiti sposobnost sudjelovanja u svakodnevnoj i cjelodnevnoj podršci.

Pas pomagač/pas vodič koji će sudjelovati u zajedničkom obiteljskom životu djeteta s teškoćama u razvoju je pažljivo izabran zbog svoje mirne ćudi, blagog ponašanja i temperamenta ali on nema ograničeno „radno vrijeme“ kao terapijski pas. Voditelj psa pomagača/psa vodiča treba biti svjestan osobnosti životinje i njezinih ograničenja te ih poštivati i uvažavati. Pas pomagač/pas vodič iziskuje redovitu veterinarsku njegu kao i procjenu svojeg zdravstvenog stanja: treba biti odmorna i zdrava te dobrog općeg stanja. Usljed mnogobrojnih obveza koje djeca s teškoćama u razvoju i njihove obitelji imaju potrebno je paziti da ne dođe do zanemarivanja životinje. Također je nužno promisliti kako bi životinja koja se koristi u pomagačke svrhe mogla reagirati na određeno ponašanje djeteta da ne bi došlo do neželjenih reakcija i dodatnog traumatiziranja djeteta ili životinje (26).

1.5. Veza između psa pomagača/psa vodiča i djeteta

Najznačajnija veza između psa i djeteta je igra. Bez obzira na teškoću koju dijete ima pas pomagač/pas vodič djeluje na dijete opuštajuće te stimulira samoinicijativno sudjelovanje. Komunikaciju između djeteta i psa koordinira voditelj psa pomagača/psa vodiča roditelj djeteta, uz podršku radnog instruktora. Veza između psa pomagača/psa vodiča i djeteta s teškoćama u razvoju je u konačnici iznimno snažna, slojevita i nezamjenjiva. Djeca s teškoćama u razvoju često budu zasićena terapijama koje se ponavljaju, istim ili sličnim vježbama koje često budu i psihički i fizički zamorne, a pas pomagač/pas vodič glavni motivator i katalizator. Četveronožni prijatelj koji nema očekivanja niti predrasude, kojeg ne zanima kako dijete izgleda ili kako se glasa, omogućuje djetetu s teškoćama da bude prirodno te da se razvija u potpunosti svojim tempom.

1.5.1. Dobrobiti u razvoju na koje se može utjecati s psom pomagačem/psom vodičem

Iako je kod svakog rehabilitacijskog procesa važno unaprijed odrediti ciljeve koji će se pokušati ostvariti u suradnji sa psom pomagačem/psom vodičem, treba istaknuti da pas pomagač može djelovati na nekoliko razvojnih etapa u isto vrijeme.

Kada govorimo o psihičkom ili emocionalnom razvoju, uloga psa pomagača/psa vodiča je velika jer pas prihvaća čovjeka onakav kakav je, bez predrasuda, pas ne osuđuje i ne kritizira, i zato djeca u njihovoj prisutnosti najčešće puno slobodnije izražavaju svoje osjećaje. Općenito prisutnost psa kod djeteta povećava osjećaj ugone i sreće, a umanjuje stres i osjećaj anksioznosti.

Uz pomoć psa pomagača/psa vodiča može se utjecati i na fizičku aktivnost djeteta upravo kroz igru. Klasične igre s psom, poput bacanja loptice, frizbija ili igra poligona s psom, potiče i dijete na fizičku aktivnost kroz zabavu. Mnoge socijalne kompetencije je također moguće poboljšati kroz akcije u koji je uključen pas pomagač/pas vodič. Istraživanja su pokazala da se uz psa agresivnost kod djece smanjuje, kao i osjećaj izolacije, straha i stresa, a poboljšavaju se socijalne kompetencije i kompetencije poput empatije, pomaganja drugima, osjećaja odgovornosti, jačaju komunikacijske vještine i slično, djeca lakše izlaze iz zone ugone i lakše ulaze u nove socijalne interakcije. Životinja potiče i kognitivni razvoj i emocionalnu povezanost. Prisutnost psa nerijetko poboljšava ponašanje djeteta i njegovo emocionalno stanje jer prisustvo životinje općenito ima smirujući učinak ili pak kako neka istraživanja potvrđuju i motivirajući za dovršavanje zadataka. Prema istraživanju Gee i suradnici provedenom 2010. godine potvrđeno je da pas potiče povećanje motivacije kod djece, u kojem su ispitivali dovršavanje motoričkih zadataka uz prisustvo i bez prisutnog pasa. Zaključak istraživanja je pokazao da su zadatke brže i bez grešaka riješila djeca u čijem prisustvu se nalazio pas (27).

1.5.2. Povezanost dobrobiti djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju s psom pomagačem/psom vodičem

Posljednjih nekoliko desetaka godina primijećen je porast broja pasa pomagača/psa vodiča u obiteljima s djetetom s teškoćama u razvoju. Pored onih prvotno primjetnih pozitivnih utjecaja psa pomagača/psa vodiča na cijelu obitelj, poput smanjene ovisnosti djeteta o ostalim članovima obitelji i općenito pozitivnog utjecaja na kvalitetu života cijele obitelji, točno je definirano i/ili istraženo tek minimalan broj učinaka. Istraživanje provedeno tek nedavne 2022. godine u Australiji – Australian parents – experiences of owning an autism assistance dog

potvrdilo je da su se roditelji djece s poremećajem iz spektra autizma osjećali sigurnije uz prisutnost psa pomagača u njihovim obiteljima. Zabilježili su se pozitivni učinci poput manje brige i bolji san. Osjećaj veće sigurnosti uz psa u kućanstvu najistaknutiji je pozitivan efekt promjene u svakodnevicu (7).

Privrženost psu ništa manje nego korištenje psa za ostvarivanje rehabilitacijskih ciljeva poboljšava kvalitetu svakog sudionika obitelji, smanjujući razinu kortizola, hormona stresa za početak. Pozitivno djelovanje suživota s psom vidljivo je u fizičkom, psihičkom i socijalnom području života. Emocionalnu istrošenost roditelja, zbog istančane i neprekidne brige za dijete, nervoze, napetosti, straha ili ljutnje, pas će svojim suživotom u obitelji umiriti, pružajući osjećaj podrške i samim time olakšati nošenje svakodnevnih briga za dijete. Osjećaj veselja i bezuvjetne ljubavi koje će izazvati pas svojim prisustvom uz povećan broj zajedničkih aktivnosti cijele obitelji umanjit će broj konflikata u obitelji stvarajući osjećaj emocionalne povezanosti (11).

Lakatoš i Vejmelka u znanstvenom radu 'Podrška i pomoć obiteljima djece s teškoćama u razvoju: iskustva s terapijskim psima, kroz istraživanja potvrđuju da terapijski pas ima pozitivan učinak na obiteljske odnose. Ističu da je riječ o sudionicima istraživanja koji navode da neki članovi njihovim obitelji ili cijela obitelj više vremena provode zajedno od kako imaju terapijskog psa, isticali su osjećaje većeg zajedništva i privrženosti te manji broj konflikata

unutar obitelji (8). Rezultate objašnjavaju obiteljskom povezanošću, koja uključuje emocionalnu povezanost svih članova obitelji kao i osjećaj bliskosti među svim članovima.

To zajedništvo i bliskost među članovima obitelji postiže zajedničkim šetnjama i druženjem s psom, sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima te briga o psu, to zbližava obitelj. Nadalje, pas će pružiti utjehu jer životinja osjeća kada je čovjek tužan, uznemiren ili u strahu, a kako su potvrdila mnoga istraživanja, temelj toga leži i u sposobnosti da iskaže empatičnu reakciju. Pas će u svakom pogledu pružiti osjećaj sigurnosti te potaknuti na aktivnost i na taj način pridonosi zdravlju, iako je pas pomagač istinska pomoć djetetu s teškoćama u razvoju ili bilo kojoj odrasloj osobi koja treba pomoć. Pa iako je motivacija jedna od primarnih zadaća psa pomagača, on ima poticajni razvojni učinak na dijete ali i poboljšava komunikaciju djeteta i općenito između članova obitelji, što zapravo rezultira obiteljskim povezivanjem. S druge strane pak, pas pomagač/pas vodič će potaknuti i stvaranje novih socijalnih veza. Sa svakom novom socijalnom interakcijom otvara se mogućnost za novom socijalnom podrškom.

No pored nezamjenjivih pozitivnih, treba istaknuti i negativne stavke već spomenute u ovom radu. poput mogućih infekcija koje psi mogu prenijeti na dijete ili bilo kojeg drugog člana obitelji, alergija, trošak posjedovanja psa, vrijeme koje je potrebno utrošiti za brigu o psu te osjetljivost i drugi izazovi pojavljivanja psa na javnim mjestima, poput škole, bolnica i slično. Nedovoljno istraženo područje da bi se mogli predstaviti zaključci i jasni problemi obuhvaćaju kategorije poput obveze šetanja psa, veterinarska skrb o psu te ostale obveze poput treniranja psa. Iako neke od tih stavki ističemo kao pozitivne za dijete i cijelu obitelj, poput obveze šetanja psa, iako je to poticaj na bavljenje fizičkom aktivnošću za dijete ili odraslog člana obitelji, ako u obzir uzmemo da je to i obveza te da za šetnju moraju izdvojiti slobodno vrijeme, moguće je tu kategoriju ponekad svrstati i u izazove koje pas pomagač u obiteljskoj zajednici nerijetko predstavlja. Također kao izazov može se istaknuti i nehumano postupanje s psom, znakovi stresa kod psa, zasićenje ili odnosno njegov prekomjeren rad.. Postoji velika potreba za preciznijim istraživanjima utjecaja koji pas pomagač može imati na cijelu obitelj djeteta s teškoćama u razvoju, u njihovim životima, očituje se u više sfera. Veća informiranost temeljena na dokazima o pozitivnim ili negativnim učincima psa pomagača na obitelj predstavljala bi kvalitetniji izvor informacija i znanja koje bi rehabilitacijski stručnjaci mogli koristiti u svom radu, prilikom savjetovanja i davanja preporuka za neki određeni terapijski postupak s psom pomagačem u svakodnevni život obitelji djeteta s teškoćama u razvoju.

2. CILJEVI I HIPOTEZE

Cilj istraživanja bio je ispitati i procijeliti dobrobiti djece i obitelji djece s teškoćama u razvoju koja imaju psa pomagača/psa vodiča.

Cilj 1: Ispitati jesu li sociodemografske varijable: dob djeteta s teškoćama u razvoju, dob, razina obrazovanja i spol roditelja, te mjesto stanovanja povezane s dobrobiti.

Cilj 2: Ispitati postoji li razlika u dobrobiti između onih koji su prethodno imali kućne ljubimce i onih koji nisu.

Cilj 3: Ispitati razliku povezanosti psa pomagača/psa vodiča i dobrobit djece s jednom teškoćom i djece s višestrukim teškoćama (2 ili više).

Cilj 4: Ispitati povezanost nerazumijevanja društva i dobrobiti djeteta s teškoćama i obitelji koje imaju psa pomagača/psa vodiča.

U skladu s ciljevima postavljene su i sljedeće hipoteze:

Hipoteza 1: Nema razlike u dobrobiti s obzirom na sociodemografske varijable.

Hipoteza 2: Djeca s teškoćama i obitelji koje su i prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča imali kućne ljubimce, procjenjuju veće poboljšanje motoričkog, socijalnog i emocionalnog izražavanja nakon dobivanja psa od onih koji prethodno nisu imale kućne ljubimce.

Hipoteza 3: Obitelji djece s višestrukim teškoćama u razvoju (2 ili više teškoća) procjenjuju veću dobrobit na motoričkom, socijalnom i emocionalnom izražavanju uz psa pomagača/psa vodiča nego obitelji djece s jednom teškoćom u razvoju.

Hipoteza 4: Nerazumijevanje društva prema psu pomagaču/psu vodiču ne umanjuje dobrobiti koje imaju dijete i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju u svakodnevnim aktivnostima i vještinama.

3. MATERIJALI I METODE

3.1. Izbior ispitanika

Istraživanje je obuhvatilo obitelji djece s teškoćama u razvoju koje imaju psa pomagača/psa vodiča u Republici Hrvatskoj. U istraživanju je sudjelovalo 44 ispitanika unutar tjedan dana koliko je trajalo prikupljanje anketnih upitnika. Istraživanje je provedeno u elektroničnom obliku pomoću Google Forms-a, a do ispitanika smo došli putem kontakata dobivenih od Centra za rehabilitaciju Silver, Štefanovec 34, 10 000 Zagreb (uzgaja, socijalizira i školuje pse pomagače/pse vodiče te osposobljava korisnike za korištenje psa pomagača/psa vodiča).

3.2. Provedba i specifičnosti istraživanja

Anketni upitnik je konstruiran po uzoru na instrumente koji su se do sada primjenjivali u sličnim istraživanjima, a osmišljen je za ovo istraživanje. U prvom dijelu upitnika postavljaju se uobičajena pitanja vezana za sociodemografska obilježja (dob, spol, razina obrazovanja, mjesto stanovanja), te specifična pitanja vezana uz dijete s teškoćama i životinje (ljubav prema životinjama, kućni ljubimci, vrste teškoća koju dijete ima, terapije sa životinjama, alergijske reakcije). U drugom dijelu upitnika je Likertova skala s pitanjima posebno osmišljenim za ovaj diplomski rad koji se odnose na zadovoljstvo i stav djeteta s teškoćama i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju o povezanosti psa pomagača/psa vodiča na suživot u obitelji s psom pomagačem/psom vodičem. Ispitanici će označavanjem tvrdnje „Uopće se ne slažem“ s tvrdnjom izraziti i procijeniti najnižu razinu zadovoljstva i dobrobiti, a označavanjem tvrdnje „Slažem se u potpunosti“ najvišu razinu zadovoljstva i dobrobiti. Ispitanicima će anketni upitnik (poveznica na Prilog A) proslijediti na mail adresu. Adrese ispitanika koji će sudjelovati, a samo za potrebe sudjelovanja u istraživanju ovog rada ustupiti će Centar za rehabilitaciju Silver.

Odgovori su prikupljeni u rasponu od 7 dana. Potrebno je bilo izdvojiti 10 minuta za ispunjavanje upitnika. Potencijalno ograničenje istraživanja bilo je to što je istraživanje provedeno putem elektronskog anketnog upitnika izrađenog u aplikaciji Google obrazac. Mogući nedostatak provođenja istraživanja u obliku elektronskog anketnog upitnika nalazi se u nemogućnosti kontrole ispitanika.

3.3. Instrumenti i statističke metode korištene u istraživanju

Kategorijski podatci predstavljeni su apsolutnim i relativnim frekvencijama.

Numerički podatci opisani su aritmetičkom sredinom i standardnom devijacijom. Razlike između dviju nezavisnih skupina testirane su Mann-Whitneyevim U testom, dok su razlike numeričkih varijabli kod 3 i više nezavisnih skupina testirane Kruskal-Wallisovim testom. Sve p vrijednosti su dvostrane. Razina značajnosti postavljena je na $\alpha=0,05$. Za statističku analizu korišten je statistički program SPSS (inačica 26.0, SPSS Inc., Chicago, IL, SAD).

Prikupljeni podaci statistički su obrađeni i prikazani grupno. Rezultati su prikazani tablično i grafički.

3.4. Etički aspekti istraživanja

Ovo istraživanje predstavlja istraživanje niskog rizika, a obzirom da se provedeno online, putem Google forms-a, samo ispunjavanje upitnika podrazumijevanja pristanak ispitanika. Ispitanici su dobili općenite informacije (upute o anonimnosti upitnika, trajanje upitnika, pristanak na njegovo sudjelovanje) i smisao anketnog upitnika. U bilo kojem trenutku ispitanici su mogli odustati od ispunjavanja upitnika. Dobiveni podaci koristiti će se isključivo u neprofitne, znanstvene i statističke svrhe.

4. REZULTATI

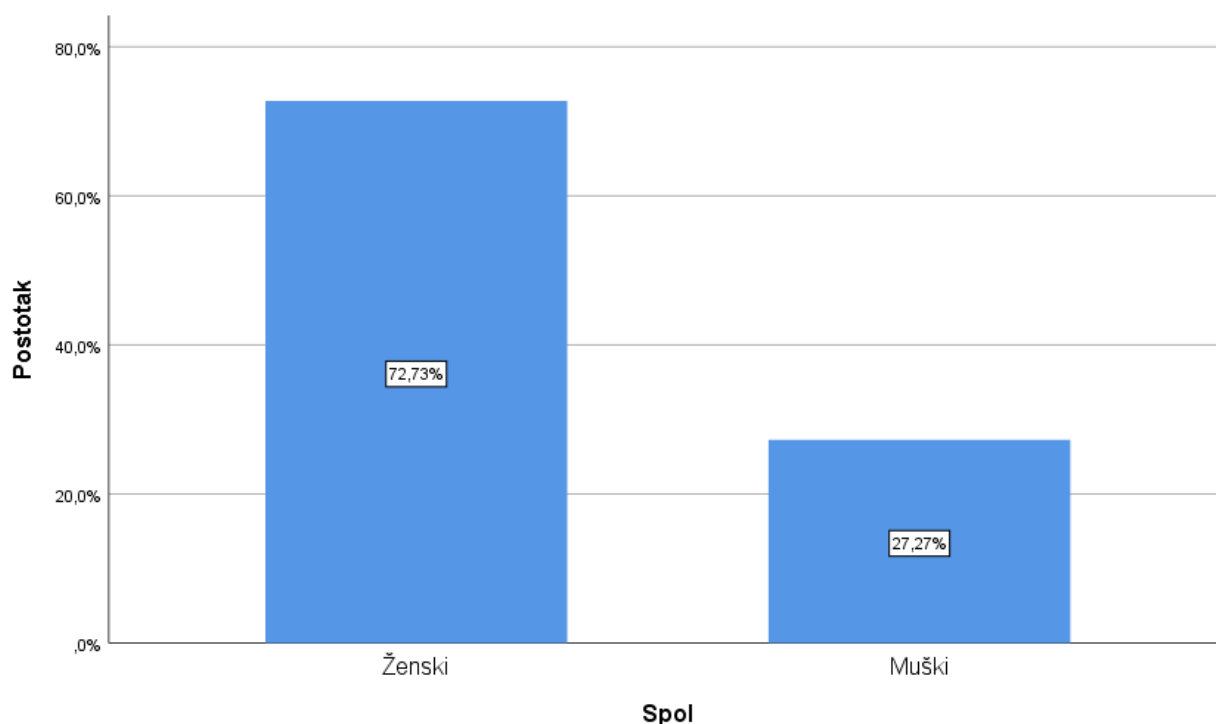
Za ostvarivanje postavljenih ciljeva istraživanja i ispitivanje postavljenih hipoteza ispitanici ispunili su predloženi upitnik: „Povezanost psa pomagača/psa vodiča s dobrobiti djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju“. Dobiveni rezultati o dobrobitima, povezanosti i kao i o negativnim komentarima/susretima djece i obitelji djece s teškoćama u razvoju koje imaju psa pomagača/psa vodiča prikazani su u tablicama i grafovima u sljedećim poglavljima.

3.5. Sociodemografski podatci u provedenom istraživanju

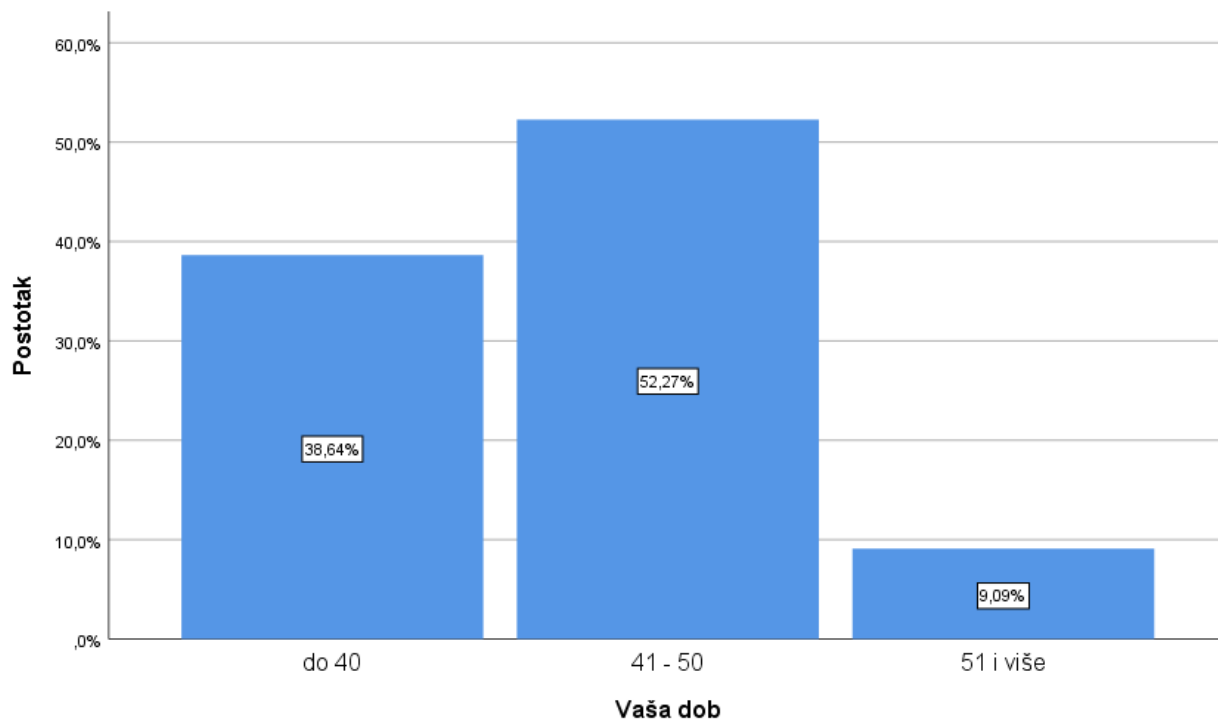
Tablica 1 Sociodemografski podatci ispitanika i djeteta s teškoćama u razvoju

		N	%
Spol	Ženski	32	72,73%
	Muški	12	27,27%
	Ukupno	44	100,00%
Vaša dob	do 40	17	38,64%
	41 - 50	23	52,27%
	51 i više	4	9,09%
	Ukupno	44	100,00%
Dob Vašeg djeteta	do 6	9	20,45%
	7 - 11	15	34,09%
	12 - 17	16	36,36%
	18 i više	4	9,09%
	Ukupno	44	100,00%
Školska dob Vašeg djeteta	Predškolska dob	9	20,45%
	Niži razredi osnovne škole	10	22,73%
	Viši razredi osnovne škole	17	38,64%
	Srednja škola	4	9,09%
	Fakultet	4	9,09%
	Ukupno	44	100,00%
Razina obrazovanja	Nezavršena osnovna škola	5	11,36%
	Završena osnovna škola	1	2,27%
	Završena srednja škola	13	29,55%
	Završen preddiplomski studij	8	18,18%
	Završen diplomski studij	12	27,27%
	Završen magisterij	4	9,09%
	Završen doktorat znanosti	1	2,27%
	Ukupno	44	100,00%
Mjesto stanovanja	Grad	39	88,64%
	Selo	5	11,36%
	Ukupno	44	100,00%

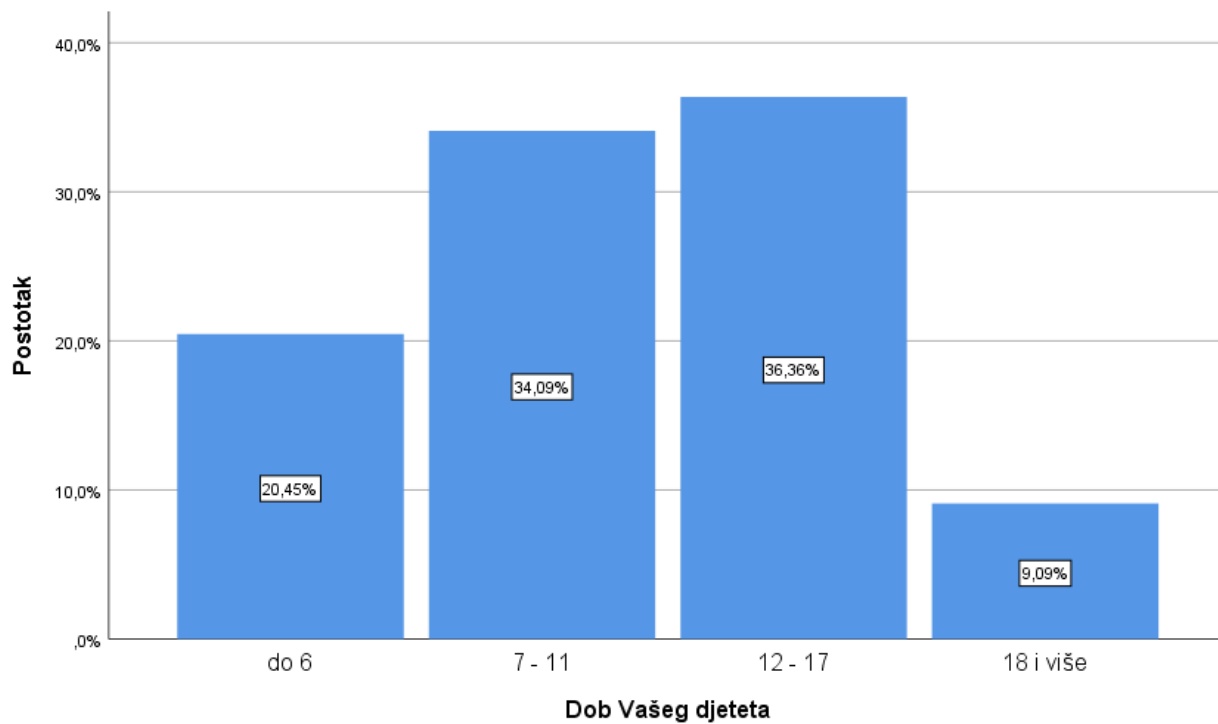
Pogledaju li se prikupljeni podatci za spol ispitanika može se uočiti kako je 32 ispitanika (72,73%) ženskog spola, dok je 12 ispitanika (27,27%) muškog spola (Tablica1). Kod dobi ispitanika članova obitelji 38,64% ima do 40 godina života, 52,27% ima 41 – 50 godina , dok 9,09% ima 51 i više godina života. Kod dobi djeteta 20,45% ispitanika navodi do 6 godina života, 34,09% navodi 7 – 11 godina života, 36,36% navodi 12 – 17 godina života, dok 9,09% navodi 18 i više godina. Prema školskoj dobi djeteta 20,45% članovi obitelji navode predškolsku dob, 22,73% članova obitelji navodi niže razrede osnovne škole, 38,64% navodi više razredi osnovne škole, 9,09% % navodi srednju škola, dok 9,09% navodi fakultet. Kod razine obrazovanja članova obitelji njih 11,36% navodi nezavršenu osnovnu školu, 2,27% navodi završena osnovna škola, 29,55% navodi završena srednja škola, 18,18% navodi završen preddiplomski studij, 27,27% navodi završen diplomski studij, 9,09% navodi završen magisterij, dok 2,27% navodi završen doktorat znanosti. S obzirom na mjesto stanovanja 88,64% navodi grad, dok 11,36% članova obitelji navodi selo.

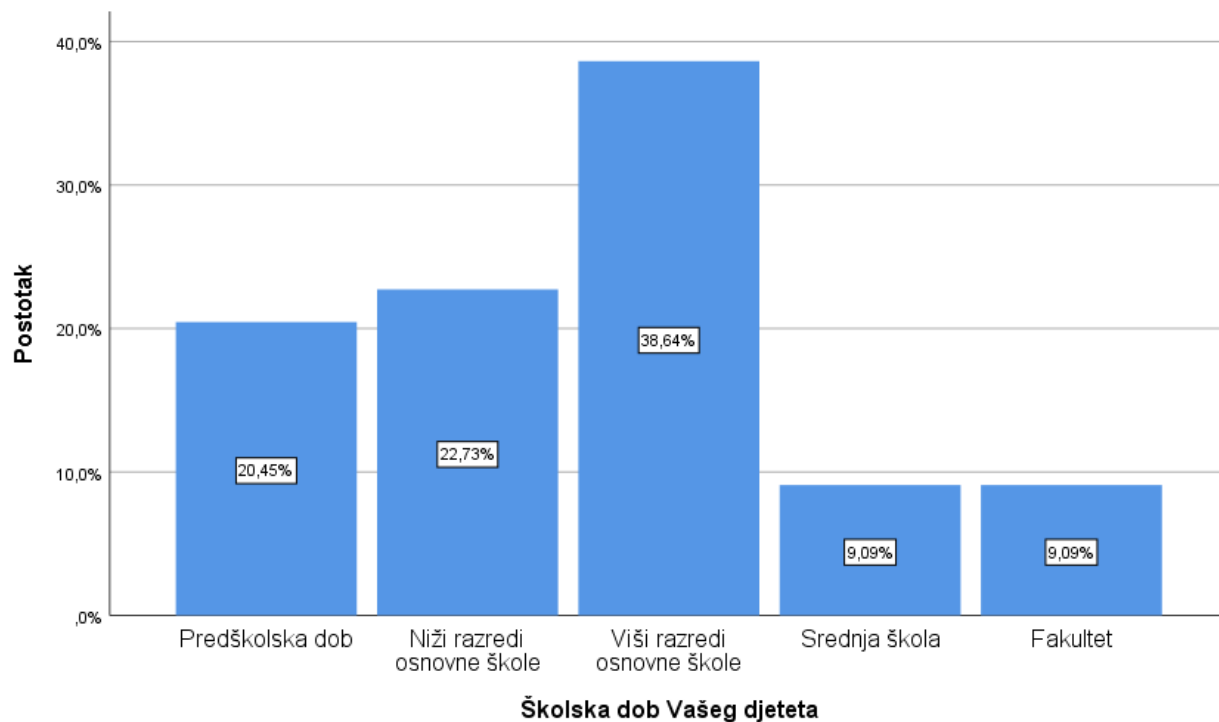
Slika 1. Spol ispitanika člana obitelji

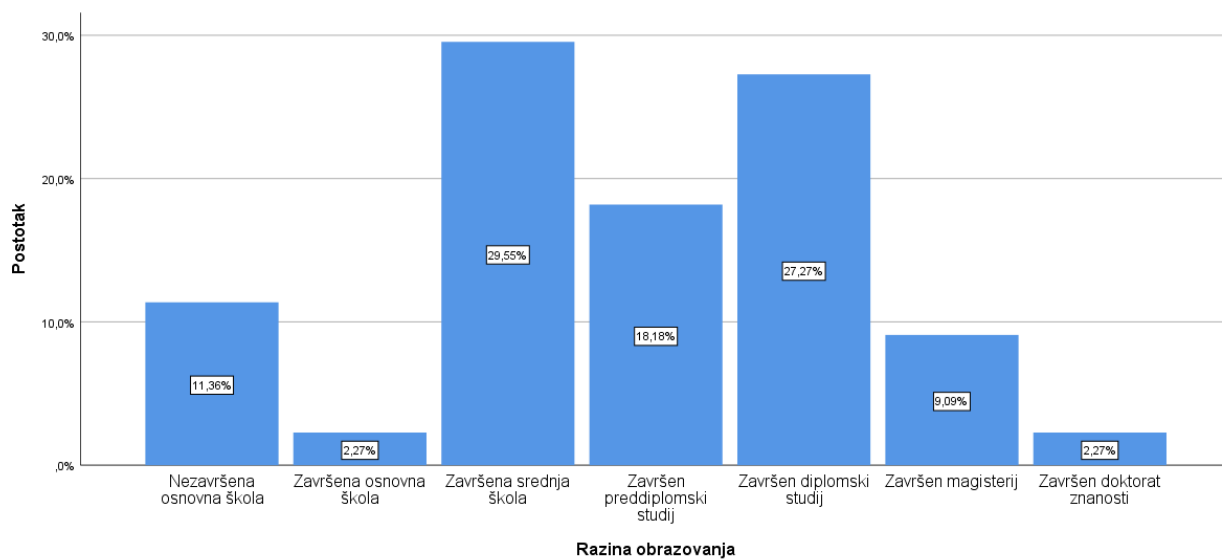
Slika 2. Dob ispitanika člana obitelji

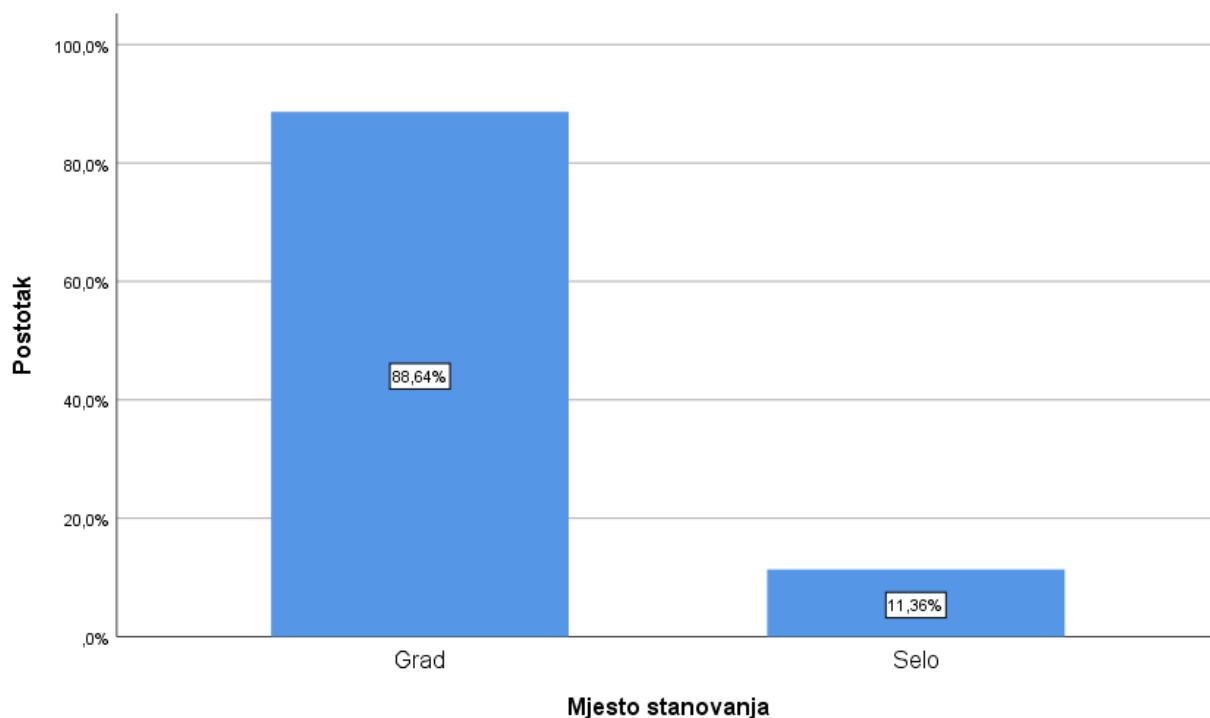
Slika 3. Dob djeteta s teškoćama u razvoju

Slika 4. Školska dob djeteta s teškoćama u razvoju

Slika 5. Razina obrazovanja člana obitelji

Slika 6. Mjesto stanovanja

3.6. Opći podatci u provedenom istraživanju vezani uz suživot djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju i psa pomagača/psa vodiča

Tablica 2. Opći podatci vezani uz suživot djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju i psa pomagača/psa vodiča

		N	%
Vole li članovi Vaše obitelji životinje općenito	Da	44	100,00%
	Ne	0	0,00%
	Nisam siguran/a	0	0,00%
	Ukupno	44	100,00%
Jeste li prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča unatrag 10 godina imali kućnog ljubimca (pas, mačka, ribica ...)	Da	37	84,09%
	Ne	7	15,91%
	Ukupno	44	100,00%
Ima li vaše dijete jednu ili više teškoća (motoričke, senzoričke, emocionalne teškoće, spektar autizma, ADHD...)	Jedna teškoća	19	43,18%
	Dvije ili više teškoća	25	56,82%
	Ukupno	44	100,00%
Provodi li ili je provodilo Vaše dijete terapiju s terapijskim psom u certificiranim ustanovama	Da	27	61,36%
	Ne	17	38,64%
	Ukupno	44	100,00%
Ima li Vaša obitelj i dijete u trenutku ispunjavanja upitnika certificiranog psa pomagača i/ili psa vodiča	Da	36	81,82%
	Ne	8	18,18%
	Ukupno	44	100,00%

Ima li Vaše dijete ili netko od ukućana alergijsku osjetljivost na psa	Da	2	4,55%
	Ne	41	93,18%
	Nisam siguran/a	1	2,27%
	Ukupno	44	100,00%

Kod pitanja vole li članovi Vaše obitelji životinje općenito svi članovi obitelji odgovaraju potvrdno. Na pitanje jeste li prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča unatrag 10 godina imali kućnog ljubimca (pas, mačka, ribica ...) 84,09% članova obitelji odgovara potvrdno. Kod pitanja ima li vaše dijete jednu ili više teškoća (motoričke, senzoričke, emocionalne teškoće, spektar autizma, ADHD...) 43,18% navodi jedna teškoća, dok 56,82% navodi dvije ili više teškoća. Kod pitanja provodi li ili je provodilo Vaše dijete terapiju s terapijskim psom u certificiranim ustanovama 61,36% navodi potvrdno. Kod pitanja ima li Vaša obitelj i dijete u trenutku ispunjavanja upitnika certificiranog psa pomagača i/ili psa vodiča 81,82% navodi potvrdno. Kod pitanja ima li Vaše dijete ili netko od ukućana alergijsku osjetljivost na psa 4,55% navodi potvrdno.

3.7. Specifični podatci u provedenom istraživanju vezani uz suživot djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju i psa pomagača/psa vodiča

Na sljedećim će stranicama biti prikazani deskriptivni pokazatelji za promatrana pitanja za svaku će skupinu pitanja biti prikazane frekvencije i postotci, aritmetička sredina i standardna devijacija. Komentirat će se pitanja kod kojih je zabilježena najmanja i najveća vrijednost aritmetičke sredine odgovora ispitanika.

Tablica 3. Specifična pitanja koja se odnose na suživot djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju s psom pomagačem/psom vodičem

		N	%	\bar{x}	Sd
Imam potrebno znanje i fizičku snagu za korištenje psa pomagača/psa vodiča	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	3	6,82%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	5	11,36%		
	Uglavnom se slažem	15	34,09%		
	Slažem se u potpunosti	21	47,73%		
	Ukupno	44	100,00%	4,23	,91
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine mojeg djeteta (bolja usklađenost tijela i pokreta, bolja ravnoteža, više snage i izdržljivosti)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	4	9,09%		
	Uglavnom se slažem	13	29,55%		
	Slažem se u potpunosti	25	56,82%		

	Ukupno	44	100,00%	4,36	,92
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine cijele obitelji (povećano svakodnevno kretanje i šetnja, češći boravak u prirodi)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	3	6,82%		
	Uglavnom se slažem	10	22,73%		
	Slažem se u potpunosti	30	68,18%		
	Ukupno	44	100,00%	4,57	,73
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	4	9,09%		
	Uglavnom se slažem	9	20,45%		
	Slažem se u potpunosti	30	68,18%		
	Ukupno	44	100,00%	4,52	,85
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji (aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	3	6,82%		
	Uglavnom se slažem	11	25,00%		
	Slažem se u potpunosti	29	65,91%		
	Ukupno	44	100,00%	4,52	,82
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje mojeg djeteta kao odgovor na veselje, ljutnju, strah	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	4	9,09%		
	Uglavnom se slažem	12	27,27%		
	Slažem se u potpunosti	26	59,09%		
	Ukupno	44	100,00%	4,39	,92
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje cijele obitelji u odnosu na veselje, ljutnju, strah	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	2	4,55%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	4	9,09%		
	Uglavnom se slažem	15	34,09%		
	Slažem se u potpunosti	22	50,00%		
	Ukupno	44	100,00%	4,25	,97
Susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	19	43,18%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	4	9,09%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	7	15,91%		
	Uglavnom se slažem	7	15,91%		
	Slažem se u potpunosti	7	15,91%		
	Ukupno	44	100,00%	2,52	1,56
Treba pospješiti pozitivne promjene i društvene odnose u populaciji/društvu prema djetetu i	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	2	4,55%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	4	9,09%		

obitelji sa psom pomagačem/psom vodičem	Uglavnom se slažem	5	11,36%		
	Slažem se u potpunosti	33	75,00%		
	Ukupno	44	100,00%	4,52	1,00
Pas pomagač/pas vodič sudjeluje u svakodnevnom aktivnostima djeteta i cijele obitelji (odmor, igra, prehrana, učenje, boravak u prirodi, dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	2	4,55%		
	Uglavnom se slažem	11	25,00%		
	Slažem se u potpunosti	30	68,18%		
	Ukupno	44	100,00%	4,57	,79
Prilikom susreta s drugim osobama (dućan, javni prijevoz, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz...) druge osobe pažnju i naklonost iskazuju i poklanjaju psu pomagaču/psu vodiču	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	5	11,36%		
	Uglavnom se slažem	20	45,45%		
	Slažem se u potpunosti	18	40,91%		
	Ukupno	44	100,00%	4,25	,75
Iskazivanje pažnje i naklonosti od strane drugih osoba prema psu pomagaču/psu vodiču negativno utječe na moje dijete koje nedostatak pažnje za njega izražava neprihvatljivim reagiranjem: ljutnja, bijes, strah...	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	24	54,55%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	6	13,64%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	8	18,18%		
	Uglavnom se slažem	4	9,09%		
	Slažem se u potpunosti	2	4,55%		
	Ukupno	44	100,00%	1,95	1,24
Pas pomagač/pas vodič član je naše obitelji	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	1	2,27%		
	Uglavnom se slažem	1	2,27%		
	Slažem se u potpunosti	42	95,45%		
	Ukupno	44	100,00%	4,93	,33
Imanje psa pomagača/psu vodiča pozitivno je povezalo našu obitelj	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	2	4,55%		
	Uglavnom se slažem	7	15,91%		
	Slažem se u potpunosti	34	77,27%		
	Ukupno	44	100,00%	4,66	,78
Imanje psa pomagača/psu vodiča je loše iskustvo za našu obitelj (povećani novčani troškovi, vrijeme za brigu o psu)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	37	84,09%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	4	9,09%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	0	0,00%		
	Uglavnom se slažem	2	4,55%		
	Slažem se u potpunosti	1	2,27%		
	Ukupno	44	100,00%	1,32	,88

Najvišu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za pitanja: pas pomagač/pas vodič član je naše obitelji gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 4,93 dok standardna devijacija iznosi 0,33, zatim imanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno je povezal našu obitelj gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 4,66 dok standardna devijacija iznosi 0,78.

Najnižu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za pitanja: imanje psa pomagača/psa vodiča je loše iskustvo za našu obitelj (povećani novčani troškovi, vrijeme za brigu o psu) gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 1,32 dok standardna devijacija iznosi 0,88, zatim iskazivanje pažnje i naklonosti od strane drugih osoba prema psu pomagaču/psu vodiču negativno utječe na moje dijete koje nedostatak pažnje za njega izražava neprihvatljivim reagiranjem: ljutnja, bijes, strah... gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 1,95 dok standardna devijacija iznosi 1,24.

Na Tablici 4. prikazani su odgovori ispitanika na pitanje ukoliko ste se susretali molim opišite situaciju (negativni komentari i nerazumijevanje društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča).

Tablica 4. Prikaz negativnih komentara i susreta djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju koje imaju psa pomagača/psa vodiča

		N
Ukoliko ste se susretali molim opišite situaciju (negativni komentari i nerazumijevanje društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča)	1. Ulazak u dućan (čak ne prehrambeni) no nakon objašnjenja pas je mogao biti prisutan. 2. Odlazak na pregled kod školskog doktora. Malo je bilo objašnjenja zašto pas nemože doći no nakon razgovora odobrili su psa, no bi smo taj dan 1. na pregledu. 3. Kupanje na plaži. Izabrali smo ne frekventnu plažu poštujući one koji ne vole pse, no i tada je bo onih koji su se bunili. Objasnili smo naša prava. Vrlo skoro je stigla tabla zabranjenoj psima no dozvoljeno psima pomagačima. (radilo se u cijelom mjestu gdje nigdje psi nisu imali pristup moru) No uz ova manje ugodna iskustva postoji i čitav niz ugodnih iskustava.	1
	Bilo je vise situacija, ali ne zadnjih par godina	1
	brzo smo ispravili sva kriva razmišljanja. Puno više pozitivnih reakcija	1
	Hoteli nam naplaćuju boravka za psa pomgača sukladno cijenama za pse ljubimce, traže da plaćamo višu kategoriju smještaja zbog psa pomagača, u dućanima traže da ne dolazimo sa psom	1
	Ljudi se žale u trgovinama i na igralištima. Jedino u DM mogu lijepo uć.	1
	Mnogi ne znaju značenje crvenog pojasa, te zbog neznanja kritiziraju na neprimjerenu način naše akcije i interakcije sa psom od šetnje do odlaska u javni prijevoz navode vozači kako đukeli treba brnjica bez obzira što im je pokazala iskaznica navedeni navode neznanje .	1

	Ne dozvoljavanje ulaska psa pomagača u određene objekte.	1
	Nerazumijevanje radnika u trgovini mješovitom robom koji smatraju da pas ne smije biti u trgovini gdje se prodaje hrana.	1
	Općenito svi dućani s prehrambenim proizvodima, a pogotovo izvan Grada supermarket(interspar, kaufland)	1
	Taxi prijevoz nije htjeo primiti psa pomagača, kafići, restorani i neke trgovine prave probleme ulaska	1
	U restoranima i hotelima u Dalmaciji, Istri i Sloveniji.	1
	Zaštitar u šoping centru je zahtjevo da pas mora nositi brnjicu, udputni zli komentari u prehrambenom dućanu	1

Na Tablici 5. prikazani su odgovori ispitanika na pitanje molim navedite aktivnosti u kojima ne sudjeluje i razlog nesudjelovanja i molim opis negativnog iskustva/utjecaja.

Tablica 5. Prikaz aktivnosti u kojima pas pomagač/pas vodič ne sudjeluje s djetetom i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju

		N
Molim navedite aktivnosti u kojima ne sudjeluje i razlog nesudjelovanja	Dijete se uopće nije povezal sa psom i ne želi sudjelovati u hranjenju, šetnji niti bilo kojim aktivnostima s psom, a budući da dijete pretežno viče i skače, pas neprestano bježi od njega jer očito traži mir	1
	kad nema potrebe ne ide u markete jer ponekad to nama stvara dodatni stres(borba sa zaposlenicima i osvještavanje) ili npr izlet u aquapark	1
	Ne sudjeluje u kupanju djeteta	1
	ne vodimo je u dućan jer joj je to preizazovno, a nije neophodno	1
	Neka rodbina ne dozvoljava da pas bude u kući	1
	Pas ne može biti u razredu za vrijeme dok traje nastava. Ministarstvo znanosti i obrazovanja kao krovno tijelo u sustavu obrazovanja nije predvidjelo ovakvu mogućnost. Još uvijek dijete koje ima svog psa pomagača ne može doći na nastavu sa svojim psom.	1
	Pas sudjeluje u svim aktivnostima tijekom dana.	1
	Prisutan je u svim terapijama, odlazi u školu (kao pratnja do razreda), kod kuće	1
	školski sati - dijete ne može boraviti u školi s psom ako nije punoljetno	1

Molim opis negativnog iskustva/utjecaja	Iskreno, pas je postao moja briga kao majke, kao i sve u kući, nakon početnog entuzijazma koji je splasnuo kod svih ukućana nakon mjesec dana, sva briga o psu je pripala meni, majci, i na kraju je pas postao vezan uz mene umjesto uz moje dijete za kojega je i namijenjen, pas je strašno drag i volim ga jako, povezali smo se intenzivno, ali smatram da to nije bio cilj	1
	Nema.	1
	Planiranje godišnjeg odmora, vrijeme za brigu o psu	1

Na sljedećim će stranicama biti provedeno testiranje kod navedenih pitanja s obzirom na promatrane pokazatelje, testiranje će biti provedeno putem Mann-Whitney U testa i Kruskal–Wallis testa.

Tablica 6: Usporedba s obzirom na spol roditelja

	Spol	N	Aritmetička sredina rangova	Suma rangova	p*
Imam potrebno znanje i fizičku snagu za korištenje psa pomagača/psa vodiča	Ženski	32	22,75	728,00	0,819
	Muški	12	21,83	262,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine mojeg djeteta (bolja usklađenost tijela i pokreta, bolja ravnoteža, više snage i izdržljivosti)	Ženski	32	21,91	701,00	0,573
	Muški	12	24,08	289,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine cijele obitelji (povećano svakodnevno kretanje i šetnja, češći boravak u prirodi)	Ženski	32	22,38	716,00	0,898
	Muški	12	22,83	274,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost)	Ženski	32	23,13	740,00	0,521
	Muški	12	20,83	250,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji (aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti)	Ženski	32	22,81	730,00	0,752
	Muški	12	21,67	260,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje mojeg djeteta kao odgovor na veselje, ljutnju, strah	Ženski	32	22,69	726,00	0,857
	Muški	12	22,00	264,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje cijele obitelji u odnosu na veselje, ljutnju, strah	Ženski	32	22,72	727,00	0,840
	Muški	12	21,92	263,00	

	Ukupno	44			
Susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Ženski	32	22,47	719,00	0,978
	Muški	12	22,58	271,00	
	Ukupno	44			
Treba pospješiti pozitivne promjene i društvene odnose u populaciji/društvu prema djetetu i obitelji sa psom pomagačem/psom vodičem	Ženski	32	22,73	727,50	0,795
	Muški	12	21,88	262,50	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič sudjeluje u svakodnevnim aktivnostima djeteta i cijele obitelji (odmor, igra, prehrana, učenje, boravak u prirodi, dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Ženski	32	23,28	745,00	0,420
	Muški	12	20,42	245,00	
	Ukupno	44			
Prilikom susreta s drugim osobama (dućan, javni prijevoz, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz...) druge osobe pažnju i naklonost iskazuju i poklanjaju psu pomagaču/psu vodiču	Ženski	32	22,77	728,50	0,807
	Muški	12	21,79	261,50	
	Ukupno	44			
Iskazivanje pažnje i naklonosti od strane drugih osoba prema psu pomagaču/psu vodiču negativno utječe na moje dijete koje nedostatak pažnje za njega izražava neprihvatljivim reagiranjem: ljutnja, bijes, strah...	Ženski	32	23,34	747,00	0,434
	Muški	12	20,25	243,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič član je naše obitelji	Ženski	32	22,80	729,50	0,488
	Muški	12	21,71	260,50	
	Ukupno	44			
Imanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno je povezal našu obitelj	Ženski	32	22,55	721,50	0,957
	Muški	12	22,38	268,50	
	Ukupno	44			
Imanje psa pomagača/psa vodiča je loše iskustvo za našu obitelj (povećani novčani troškovi, vrijeme za brigu o psu)	Ženski	32	22,53	721,00	0,967
	Muški	12	22,42	269,00	
	Ukupno	44			

* Mann–Whitney U test

Pogleda li se vrijednost signifikantnosti za sve promatrane varijable može se uočiti kako p iznosi više od 5% $p > 0,05$ dakle može se reći kako ne postoji statistički značajna razlika u odgovorima s obzirom na spol roditelja.

Tablica 7: Usporedba s obzirom na dob roditelja

	Vaša dob	N	Aritmetička sredina rangova	p*
Imam potrebno znanje i fizičku snagu za korištenje psa pomagača/psa vodiča	do 40	17	20,35	0,372
	41 - 50	23	22,87	
	51 i više	4	29,50	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine mojeg djeteta (bolja usklađenost tijela i pokreta, bolja ravnoteža, više snage i izdržljivosti)	do 40	17	23,18	0,588
	41 - 50	23	21,17	
	51 i više	4	27,25	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine cijele obitelji (povećano svakodnevno kretanje i šetnja, češći boravak u prirodi)	do 40	17	22,44	0,358
	41 - 50	23	21,33	
	51 i više	4	29,50	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost)	do 40	17	25,29	0,275
	41 - 50	23	20,07	
	51 i više	4	24,63	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji (aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti)	do 40	17	20,18	0,249
	41 - 50	23	22,91	
	51 i više	4	30,00	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje mojeg djeteta kao odgovor na veselje, ljutnju, strah	do 40	17	24,18	0,439
	41 - 50	23	20,52	
	51 i više	4	26,75	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje cijele obitelji u odnosu na veselje, ljutnju, strah	do 40	17	23,50	0,392
	41 - 50	23	20,65	
	51 i više	4	28,88	
	Ukupno	44		
Susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	do 40	17	17,18	0,057
	41 - 50	23	25,17	
	51 i više	4	29,75	
	Ukupno	44		
Treba pospješiti pozitivne promjene i društvene odnose u populaciji/društvu prema djetetu i obitelji sa psom pomagačem/psom vodičem	do 40	17	22,38	0,482
	41 - 50	23	21,63	
	51 i više	4	28,00	
	Ukupno	44		

Pas pomagač/pas vodič sudjeluje u svakodnevnim aktivnostima djeteta i cijele obitelji (odmor, igra, prehrana, učenje, boravak u prirodi, dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	do 40	17	21,88	0,909
	41 - 50	23	22,63	
	51 i više	4	24,38	
	Ukupno	44		
Prilikom susreta s drugim osobama (dućan, javni prijevoz, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz...) druge osobe pažnju i naklonost iskazuju i poklanjaju psu pomagaču/psu vodiču	do 40	17	18,24	0,026
	41 - 50	23	23,39	
	51 i više	4	35,50	
	Ukupno	44		
Iskazivanje pažnje i naklonosti od strane drugih osoba prema psu pomagaču/psu vodiču negativno utječe na moje dijete koje nedostatak pažnje za njega izražava neprihvatljivim reagiranjem: ljutnja, bijes, strah...	do 40	17	23,44	0,872
	41 - 50	23	22,20	
	51 i više	4	20,25	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič član je naše obitelji	do 40	17	22,24	0,886
	41 - 50	23	22,52	
	51 i više	4	23,50	
	Ukupno	44		
Imanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno je povezal našu obitelj	do 40	17	21,47	0,512
	41 - 50	23	22,39	
	51 i više	4	27,50	
	Ukupno	44		
Imanje psa pomagača/psa vodiča je loše iskustvo za našu obitelj (povećani novčani troškovi, vrijeme za brigu o psu)	do 40	17	22,88	0,668
	41 - 50	23	22,83	
	51 i više	4	19,00	
	Ukupno	44		

*Kruskal wallis test

Pogleda li se vrijednost signifikantnosti za pitanje prilikom susreta s drugim osobama (dućan, javni prijevoz, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz...) druge osobe pažnju i naklonost iskazuju i poklanjaju psu pomagaču/psu vodiču može se uočiti kako p iznosi manje od 5% $p < 0,05$ dakle može se reći kako postoji statistički značajna razlika u odgovorima roditelja s obzirom na dob, pri čemu je vrijednost rangova viša (vrijednost pokazatelja je viša) za starije roditelje (51 i više).

Tablica 8: Usporedba s obzirom na dob djeteta

	Dob Vašeg djeteta	N	Aritmetička sredina rangova	p*
Imam potrebno znanje i fizičku snagu za korištenje psa pomagača/psa vodiča	do 6	9	19,33	0,718
	7 - 11	15	22,13	
	12 - 17	16	23,50	
	18 i više	4	27,00	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine mojeg djeteta (bolja usklađenost tijela i pokreta, bolja ravnoteža, više snage i izdržljivosti)	do 6	9	25,67	0,760
	7 - 11	15	20,47	
	12 - 17	16	22,63	
	18 i više	4	22,50	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine cijele obitelji (povećano svakodnevno kretanje i šetnja, češći boravak u prirodi)	do 6	9	27,28	0,425
	7 - 11	15	20,50	
	12 - 17	16	21,19	
	18 i više	4	24,50	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost)	do 6	9	24,44	0,864
	7 - 11	15	21,53	
	12 - 17	16	23,00	
	18 i više	4	19,75	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji (aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti)	do 6	9	25,56	0,473
	7 - 11	15	19,13	
	12 - 17	16	23,31	
	18 i više	4	25,00	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje mojeg djeteta kao odgovor na veselje, ljutnju, strah	do 6	9	23,06	0,959
	7 - 11	15	22,07	
	12 - 17	16	23,22	
	18 i više	4	20,00	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje cijele obitelji u odnosu na veselje, ljutnju, strah	do 6	9	24,22	0,941
	7 - 11	15	21,23	
	12 - 17	16	22,88	
	18 i više	4	21,88	
	Ukupno	44		
	do 6	9	15,83	0,045

Susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	7 - 11	15	27,90	
	12 - 17	16	19,38	
	18 i više	4	29,75	
	Ukupno	44		
Treba pospješiti pozitivne promjene i društvene odnose u populaciji/društvu prema djetetu i obitelji sa psom pomagačem/psom vodičem	do 6	9	28,00	0,118
	7 - 11	15	23,40	
	12 - 17	16	18,38	
	18 i više	4	23,25	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič sudjeluje u svakodnevnim aktivnostima djeteta i cijele obitelji (odmor, igra, prehrana, učenje, boravak u prirodi, dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	do 6	9	22,67	0,781
	7 - 11	15	20,33	
	12 - 17	16	23,97	
	18 i više	4	24,38	
	Ukupno	44		
Prilikom susreta s drugim osobama (dućan, javni prijevoz, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz...) druge osobe pažnju i naklonost iskazuju i poklanjaju psu pomagaču/psu vodiču	do 6	9	23,22	0,235
	7 - 11	15	18,23	
	12 - 17	16	24,03	
	18 i više	4	30,75	
	Ukupno	44		
Iskazivanje pažnje i naklonosti od strane drugih osoba prema psu pomagaču/psu vodiču negativno utječe na moje dijete koje nedostatak pažnje za njega izražava neprihvatljivim reagiranjem: ljutnja, bijes, strah...	do 6	9	18,94	0,071
	7 - 11	15	28,97	
	12 - 17	16	19,56	
	18 i više	4	18,00	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič član je naše obitelji	do 6	9	23,50	0,835
	7 - 11	15	22,07	
	12 - 17	16	22,09	
	18 i više	4	23,50	
	Ukupno	44		
Imanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno je povezal našu obitelj	do 6	9	25,22	0,575
	7 - 11	15	19,97	
	12 - 17	16	23,38	
	18 i više	4	22,38	
	Ukupno	44		
Imanje psa pomagača/psa vodiča je loše iskustvo za našu obitelj (povećani novčani troškovi, vrijeme za brigu o psu)	do 6	9	23,56	0,301
	7 - 11	15	25,17	
	12 - 17	16	20,28	
	18 i više	4	19,00	
	Ukupno	44		

*Kruskal wallis test

Pogleda li se vrijednost signifikantnosti za pitanje susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...) može se uočiti kako p iznosi manje od 5% $p < 0,05$ dakle može se reći kako postoji statistički značajna razlika u odgovorima roditelja s obzirom na dob djeteta, pri čemu je vrijednost rangova najviša (vrijednost pokazatelja je najviša) za roditelje čija djeca koji imaju 18 i više godina i od 7 do 11 godina života.

Tablica 9: Usporedba s obzirom na razinu obrazovanja

	Razina obrazovanja	N	Aritmetička sredina rangova	p*
Imam potrebno znanje i fizičku snagu za korištenje psa pomagača/psa vodiča	Nezavršena osnovna škola	5	27,60	0,803
	Završena osnovna škola	1	34,00	
	Završena srednja škola	13	23,85	
	Završen preddiplomski studij	8	21,00	
	Završen diplomski studij	12	20,17	
	Završen magisterij	4	20,50	
	Završen doktorat znanosti	1	16,00	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine mojeg djeteta (bolja usklađenost tijela i pokreta, bolja ravnoteža, više snage i izdržljivosti)	Nezavršena osnovna škola	5	22,20	0,727
	Završena osnovna škola	1	32,00	
	Završena srednja škola	13	20,19	
	Završen preddiplomski studij	8	27,25	
	Završen diplomski studij	12	21,08	
	Završen magisterij	4	20,38	
	Završen doktorat znanosti	1	32,00	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine cijele obitelji (povećano svakodnevno kretanje i šetnja, češći boravak u prirodi)	Nezavršena osnovna škola	5	21,50	0,855
	Završena osnovna škola	1	29,50	
	Završena srednja škola	13	20,65	
	Završen preddiplomski studij	8	24,50	
	Završen diplomski studij	12	23,96	
	Završen magisterij	4	17,88	
	Završen doktorat znanosti	1	29,50	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i	Nezavršena osnovna škola	5	16,50	0,406
	Završena osnovna škola	1	29,50	
	Završena srednja škola	13	19,81	

životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost)	Završen preddiplomski studij	8	26,25	
	Završen diplomski studij	12	25,71	
	Završen magisterij	4	18,13	
	Završen doktorat znanosti	1	29,50	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji (aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti)	Nezavršena osnovna škola	5	16,60	0,730
	Završena osnovna škola	1	30,00	
	Završena srednja škola	13	23,15	
	Završen preddiplomski studij	8	25,00	
	Završen diplomski studij	12	22,75	
	Završen magisterij	4	18,25	
	Završen doktorat znanosti	1	30,00	
Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje mojeg djeteta kao odgovor na veselje, ljutnju, strah	Nezavršena osnovna škola	5	22,30	0,354
	Završena osnovna škola	1	31,50	
	Završena srednja škola	13	18,31	
	Završen preddiplomski studij	8	29,13	
	Završen diplomski studij	12	22,92	
	Završen magisterij	4	17,38	
	Završen doktorat znanosti	1	31,50	
Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje cijele obitelji u odnosu na veselje, ljutnju, strah	Nezavršena osnovna škola	5	23,60	0,444
	Završena osnovna škola	1	33,50	
	Završena srednja škola	13	17,46	
	Završen preddiplomski studij	8	26,56	
	Završen diplomski studij	12	24,21	
	Završen magisterij	4	18,75	
	Završen doktorat znanosti	1	33,50	
Ukupno	44			
Susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Nezavršena osnovna škola	5	22,40	0,049
	Završena osnovna škola	1	10,00	
	Završena srednja škola	13	29,46	
	Završen preddiplomski studij	8	13,88	
	Završen diplomski studij	12	20,04	
	Završen magisterij	4	30,88	
	Završen doktorat znanosti	1	10,00	
Ukupno	44			
Treba pospješiti pozitivne promjene i društvene odnose u populaciji/društvu prema djetetu i obitelji sa psom pomagačem/psom vodičem	Nezavršena osnovna škola	5	19,50	0,598
	Završena osnovna škola	1	9,00	
	Završena srednja škola	13	21,23	
	Završen preddiplomski studij	8	21,75	

	Završen diplomski studij	12	26,04	
	Završen magisterij	4	23,25	
	Završen doktorat znanosti	1	28,00	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič sudjeluje u svakodnevnim aktivnostima djeteta i cijele obitelji (odmor, igra, prehrana, učenje, boravak u prirodi, dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Nezavršena osnovna škola	5	20,00	0,809
	Završena osnovna škola	1	29,50	
	Završena srednja škola	13	24,15	
	Završen preddiplomski studij	8	21,00	
	Završen diplomski studij	12	22,67	
	Završen magisterij	4	24,38	
	Završen doktorat znanosti	1	9,00	
	Ukupno	44		
Prilikom susreta s drugim osobama (dućan, javni prijevoz, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz...) druge osobe pažnju i naklonost iskazuju i poklanjaju psu pomagaču/psu vodiču	Nezavršena osnovna škola	5	27,90	0,293
	Završena osnovna škola	1	35,50	
	Završena srednja škola	13	21,38	
	Završen preddiplomski studij	8	28,38	
	Završen diplomski studij	12	19,71	
	Završen magisterij	4	14,25	
	Završen doktorat znanosti	1	16,50	
	Ukupno	44		
Iskazivanje pažnje i naklonosti od strane drugih osoba prema psu pomagaču/psu vodiču negativno utječe na moje dijete koje nedostatak pažnje za njega izražava neprihvatljivim reagiranjem: ljutnja, bijes, strah...	Nezavršena osnovna škola	5	12,50	0,179
	Završena osnovna škola	1	12,50	
	Završena srednja škola	13	27,12	
	Završen preddiplomski studij	8	19,00	
	Završen diplomski studij	12	25,92	
	Završen magisterij	4	21,75	
	Završen doktorat znanosti	1	12,50	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič član je naše obitelji	Nezavršena osnovna škola	5	23,50	0,466
	Završena osnovna škola	1	23,50	
	Završena srednja škola	13	23,50	
	Završen preddiplomski studij	8	23,50	
	Završen diplomski studij	12	21,71	
	Završen magisterij	4	17,88	
	Završen doktorat znanosti	1	23,50	
	Ukupno	44		
Imanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno je povezano našu obitelj	Nezavršena osnovna škola	5	23,40	0,850
	Završena osnovna škola	1	27,50	
	Završena srednja škola	13	22,31	
	Završen preddiplomski studij	8	22,38	
	Završen diplomski studij	12	23,71	

	Završen magisterij	4	16,13	
	Završen doktorat znanosti	1	27,50	
	Ukupno	44		
Imanje psa pomagača/psa vodiča je loše iskustvo za našu obitelj (povećani novčani troškovi, vrijeme za brigu o psu)	Nezavršena osnovna škola	5	19,00	0,653
	Završena osnovna škola	1	19,00	
	Završena srednja škola	13	24,31	
	Završen preddiplomski studij	8	19,00	
	Završen diplomski studij	12	24,38	
	Završen magisterij	4	24,13	
	Završen doktorat znanosti	1	19,00	
	Ukupno	44		

*Kruskal wallis test

Pogleda li se vrijednost signifikantnosti za pitanje susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...) može se uočiti kako p iznosi manje od 5% $p < 0,05$ dakle može se reći kako postoji statistički značajna razlika u odgovorima članova obitelji s obzirom na obrazovanje, pri čemu je vrijednost rangova najviša (vrijednost pokazatelja je najviša) za ispitanike koji imaju završen magisterij.

Tablica 10: Usporedba s obzirom na mjesto stanovanja

	Mjesto stanovanja	N	Aritmetička sredina rangova	Suma rangova	p*
Imam potrebno znanje i fizičku snagu za korištenje psa pomagača/psa vodiča	Grad	39	22,77	888,00	0,674
	Selo	5	20,40	102,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine mojeg djeteta (bolja usklađenost tijela i pokreta, bolja ravnoteža, više snage i izdržljivosti)	Grad	39	24,04	937,50	0,013
	Selo	5	10,50	52,50	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine cijele obitelji (povećano svakodnevno kretanje i šetnja, češći boravak u prirodi)	Grad	39	23,36	911,00	0,131
	Selo	5	15,80	79,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta	Grad	39	24,00	936,00	0,008
	Selo	5	10,80	54,00	

(osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost)	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji (aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti)	Grad	39	24,00	936,00	0,010
	Selo	5	10,80	54,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje mojeg djeteta kao odgovor na veselje, ljutnju, strah	Grad	39	23,31	909,00	0,185
	Selo	5	16,20	81,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje cijele obitelji u odnosu na veselje, ljutnju, strah	Grad	39	23,67	923,00	0,066
	Selo	5	13,40	67,00	
	Ukupno	44			
Susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Grad	39	20,63	804,50	0,005
	Selo	5	37,10	185,50	
	Ukupno	44			
Treba pospješiti pozitivne promjene i društvene odnose u populaciji/društvu prema djetetu i obitelji sa psom pomagačem/psom vodičem	Grad	39	22,88	892,50	0,465
	Selo	5	19,50	97,50	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič sudjeluje u svakodnevnim aktivnostima djeteta i cijele obitelji (odmor, igra, prehrana, učenje, boravak u prirodi, dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Grad	39	24,08	939,00	0,005
	Selo	5	10,20	51,00	
	Ukupno	44			
Prilikom susreta s drugim osobama (dućan, javni prijevoz, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz...) druge osobe pažnju i naklonost iskazuju i poklanjaju psu pomagaču/psu vodiču	Grad	39	22,29	869,50	0,746
	Selo	5	24,10	120,50	
	Ukupno	44			
Iskazivanje pažnje i naklonosti od strane drugih osoba prema psu pomagaču/psu vodiču negativno utječe na moje dijete koje nedostatak pažnje za njega izražava neprihvatljivim reagiranjem: ljutnja, bijes, strah...	Grad	39	22,09	861,50	0,516
	Selo	5	25,70	128,50	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič član je naše obitelji	Grad	39	22,37	872,50	0,608
	Selo	5	23,50	117,50	

	Ukupno	44			
Imanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno je povezal našu obitelj	Grad	39	23,59	920,00	0,032
	Selo	5	14,00	70,00	
	Ukupno	44			
Imanje psa pomagača/psa vodiča je loše iskustvo za našu obitelj (povećani novčani troškovi, vrijeme za brigu o psu)	Grad	39	22,35	871,50	0,727
	Selo	5	23,70	118,50	
	Ukupno	44			

* Mann–Whitney U test

Pogleda li se vrijednost signifikantnosti za pitanja pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine mojeg djeteta (bolja usklađenost tijela i pokreta, bolja ravnoteža, više snage i izdržljivosti), pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost), pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji (aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti), susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...), pas pomagač/pas vodič sudjeluje u svakodnevnim aktivnostima djeteta i cijele obitelji (odmor, igra, prehrana, učenje, boravak u prirodi, dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...), imanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno je povezal našu obitelj može se uočiti kako p iznosi manje od 5% $p < 0,05$ dakle može se reći kako postoji statistički značajna razlika u odgovorima članova obitelji s obzirom na mjesto stanovanja, pri čemu je vrijednost rangova viša (za sva pitanja osim susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)) - vrijednost pokazatelja je viša za obitelji koji žive u gradu.

Tablica 11: Usporedba s obzirom na pitanje jeste li prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča unatrag 10 godina imali kućnog ljubimca (pas, mačka, ribica ...)

	Jeste li prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča unatrag 10 godina imali kućnog ljubimca (pas, mačka, ribica ...)	N	Aritmetička sredina rangova	Suma rangova	p*
--	---	---	-----------------------------	--------------	----

Imam potrebno znanje i fizičku snagu za korištenje psa pomagača/psa vodiča	Da	37	22,65	838,00	0,848
	Ne	7	21,71	152,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine mojeg djeteta (bolja usklađenost tijela i pokreta, bolja ravnoteža, više snage i izdržljivosti)	Da	37	22,76	842,00	0,732
	Ne	7	21,14	148,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine cijele obitelji (povećano svakodnevno kretanje i šetnja, češći boravak u prirodi)	Da	37	23,15	856,50	0,347
	Ne	7	19,07	133,50	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost)	Da	37	22,76	842,00	0,710
	Ne	7	21,14	148,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji (aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti)	Da	37	22,70	840,00	0,773
	Ne	7	21,43	150,00	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje mojeg djeteta kao odgovor na veselje, ljutnju, strah	Da	37	23,07	853,50	0,443
	Ne	7	19,50	136,50	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje cijele obitelji u odnosu na veselje, ljutnju, strah	Da	37	23,18	857,50	0,380
	Ne	7	18,93	132,50	
	Ukupno	44			
Susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Da	37	21,77	805,50	0,363
	Ne	7	26,36	184,50	
	Ukupno	44			
Treba pospješiti pozitivne promjene i društvene odnose u	Da	37	22,61	836,50	0,866
	Ne	7	21,93	153,50	

populaciji/društvu prema djetetu i obitelji sa psom pomagačem/psom vodičem	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič sudjeluje u svakodnevnim aktivnostima djeteta i cijele obitelji (odmor, igra, prehrana, učenje, boravak u prirodi, dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Da	37	22,28	824,50	0,753
	Ne	7	23,64	165,50	
	Ukupno	44			
Prilikom susreta s drugim osobama (dućan, javni prijevoz, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz...) druge osobe pažnju i naklonost iskazuju i poklanjaju psu pomagaču/psu vodiču	Da	37	22,09	817,50	0,599
	Ne	7	24,64	172,50	
	Ukupno	44			
Iskazivanje pažnje i naklonosti od strane drugih osoba prema psu pomagaču/psu vodiču negativno utječe na moje dijete koje nedostatak pažnje za njega izražava neprihvatljivim reagiranjem: ljutnja, bijes, strah...	Da	37	22,64	837,50	0,860
	Ne	7	21,79	152,50	
	Ukupno	44			
Pas pomagač/pas vodič član je naše obitelji	Da	37	22,92	848,00	0,168
	Ne	7	20,29	142,00	
	Ukupno	44			
Imanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno je povezal našu obitelj	Da	37	22,23	822,50	0,661
	Ne	7	23,93	167,50	
	Ukupno	44			
Imanje psa pomagača/psa vodiča je loše iskustvo za našu obitelj (povećani novčani troškovi, vrijeme za brigu o psu)	Da	37	23,16	857,00	0,217
	Ne	7	19,00	133,00	
	Ukupno	44			

* Mann–Whitney U test

Pogleda li se vrijednost signifikantnosti za sve promatrane varijable može se uočiti kako p iznosi više od 5% $p > 0,05$ dakle može se reći kako ne postoji statistički značajna razlika u odgovorima članova obitelji s obzirom na pitanje jeste li prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča unatrag 10 godina imali kućnog ljubimca (pas, mačka, ribica ...).

Tablica 12: Usporedba s obzirom na pitanje ima li vaše dijete jednu ili više teškoća (motoričke, senzoričke, emocionalne teškoće, spektar autizma, ADHD...)

	Ima li vaše dijete jednu ili više teškoća (motoričke, senzoričke, emocionalne teškoće, spektar autizma, ADHD...)	N	Aritmetička sredina rangova	p*
Imam potrebno znanje i fizičku snagu za korištenje psa pomagača/psa vodiča	Jedna teškoća	19	20,84	0,418
	Dvije ili više teškoća	25	23,76	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine mojeg djeteta (bolja usklađenost tijela i pokreta, bolja ravnoteža, više snage i izdržljivosti)	Jedna teškoća	19	25,00	0,206
	Dvije ili više teškoća	25	20,60	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine cijele obitelji (povećano svakodnevno kretanje i šetnja, češći boravak u prirodi)	Jedna teškoća	19	26,34	0,035
	Dvije ili više teškoća	25	19,58	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost)	Jedna teškoća	19	26,42	0,032
	Dvije ili više teškoća	25	19,52	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji (aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti)	Jedna teškoća	19	23,68	0,523
	Dvije ili više teškoća	25	21,60	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje mojeg djeteta kao odgovor na veselje, ljutnju, strah	Jedna teškoća	19	26,50	0,041
	Dvije ili više teškoća	25	19,46	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje cijele obitelji u odnosu na veselje, ljutnju, strah	Jedna teškoća	19	26,18	0,070
	Dvije ili više teškoća	25	19,70	
	Ukupno	44		
Susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Jedna teškoća	19	18,71	0,073
	Dvije ili više teškoća	25	25,38	
	Ukupno	44		
Treba pospješiti pozitivne promjene i društvene odnose u populaciji/društvu prema djetetu i obitelji sa psom pomagačem/psom vodičem	Jedna teškoća	19	23,13	0,708
	Dvije ili više teškoća	25	22,02	
	Ukupno	44		

Pas pomagač/pas vodič sudjeluje u svakodnevnim aktivnostima djeteta i cijele obitelji (odmor, igra, prehrana, učenje, boravak u prirodi, dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Jedna teškoća	19	23,03	0,772
	Dvije ili više teškoća	25	22,10	
	Ukupno	44		
Prilikom susreta s drugim osobama (dućan, javni prijevoz, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz...) druge osobe pažnju i naklonost iskazuju i poklanjaju psu pomagaču/psu vodiču	Jedna teškoća	19	21,37	0,578
	Dvije ili više teškoća	25	23,36	
	Ukupno	44		
Iskazivanje pažnje i naklonosti od strane drugih osoba prema psu pomagaču/psu vodiču negativno utječe na moje dijete koje nedostatak pažnje za njega izražava neprihvatljivim reagiranjem: ljutnja, bijes, strah...	Jedna teškoća	19	21,08	0,482
	Dvije ili više teškoća	25	23,58	
	Ukupno	44		
Pas pomagač/pas vodič član je naše obitelji	Jedna teškoća	19	22,37	0,870
	Dvije ili više teškoća	25	22,60	
	Ukupno	44		
Imanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno je povezalo našu obitelj	Jedna teškoća	19	26,42	0,016
	Dvije ili više teškoća	25	19,52	
	Ukupno	44		
Imanje psa pomagača/psa vodiča je loše iskustvo za našu obitelj (povećani novčani troškovi, vrijeme za brigu o psu)	Jedna teškoća	19	23,55	0,456
	Dvije ili više teškoća	25	21,70	
	Ukupno	44		

* Mann-Whitney U test

Pogleda li se vrijednost signifikantnosti za pitanja pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine cijele obitelji (povećano svakodnevno kretanje i šetnja, češći boravak u prirodi), pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost), pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje mojeg djeteta kao odgovor na veselje, ljutnju, strah, imanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno je povezalo našu obitelj može se uočiti kako p iznosi manje od 5% $p < 0,05$ dakle može se reći kako postoji statistički značajna razlika u odgovorima članova obitelji s obzirom na pitanje ima li vaše dijete jednu ili više teškoća (motoričke, senzoričke, emocionalne teškoće, spektar autizma, ADHD...), pri čemu je vrijednost rangova viša (vrijednost pokazatelja je viša) za obitelji djece koji imaju jednu teškoću.

5. RASPRAVA

Posljednjih desetljeća broj pasa pomagača/pasa vodiča i njihove uloge u obiteljima/društvu brzo rastu, osobito u bogatijim i razvijenijim državama npr. Sjedinjenim Državama, Kanadi i Europi (5), taj trend prevladava i u Republici Hrvatskoj (28).

U istraživanju su sudjelovala 44 člana obitelji djece s teškoćama u razvoju od čega 32 majke i 12 očeva (Slika 1.). Veći udio majki (ženski spol) u istraživanju može se objasniti činjenicom da majke češće imaju status roditelja njegovatelja, te je ime majke navedeno na listi kontakata roditelja voditelja psa pomagača/pasa vodiča. Upravo majke u većem broju preuzimaju primarnu ulogu u brizi za dijete i postaju voditelji psa pomagača/pasa vodiča (9).

Najčešća dob djeteta s teškoćama u razvoju koje ima psa pomagača/pasa vodiča je između 12 i 17 godina života, a najčešća dob članova obitelji djeteta s teškoćama u razvoju je između 41 i 50 godina života što prikazuje Tablica 1.

U ispitivanju su sudjelovala i djeca starija od 18 godina jer su korisnici psa pomagača/pasa vodiča dugi niz godina. Dio ispitanika članova obitelji djece s teškoćama u razvoju njih 18,18 % u trenutku ispunjavanja upitnika nisu imali certificiranoga psa (Tablica 2) što objašnjavamo činjenicom da su anketni upitnici proslijeđeni bivšim i trenutnim korisnicima usluga Centra za rehabilitaciju Silver. Neimanje psa pomagača/pasa vodiča u trenutku ispunjavanja upitnika znači da je pas pomagač/pas vodič uginuo i trenutno su obitelji u procesu dobivanja novoga i/ili su jednostavno vratili psa pomagača/pasa vodiča Centru za rehabilitaciju Silver.

Imanje psa pomagača/pasa vodiča je loše iskustvo za našu obitelj (povećani novčani troškovi, vrijeme za brigu o psu) 89,04% članova obitelji izrazilo je neslaganje s navedenom tvrdnjom, dok je 77,27 % ispitanika članova obitelji izjavilo da je imanje psa pomagača/pasa vodiča pozitivno je povezalo našu obitelj (Tablica 3). Prema dostupnim istraživanjima obitelji djece s teškoćama u razvoju očekuju pozitivne emocije vezano uz imanje psa pomagača/pasa vodiča, a obitelji djece s teškoćama u razvoju koja imaju psa pomagača/pasa vodiča izjavljuju da je potaknut osjećaj bliskosti i povezanosti ponajprije emocionalne obiteljske kohezije (24, 29, 30). U Republici Hrvatskoj obitelji navode da je dobivanjem psa pomagača/pasa vodiča u obitelji pojačan osjećaj zajedništva i sloge (8). Pregledni rad istraživanja pod nazivom *The impact of service dogs on children, youth and their families: A systematic review* (Lindasay 2020.) ukazuje na povećanu neovisnost među onima koji koriste psa pomagača/pasa vodiča jer se smanjila količina plaćene pomoći koja je bila potrebna za korisnika (5) te nadležni u istome

trebaju tražiti činjenicu da se poveća potpora i ulaganje u imanje rehabilitacijskog psa/psa pomagača u kućanstvu.

Ispitanici članovi obitelji su osobe sa najčešće završenim srednjoškolskim i diplomskim obrazovanjem, koji žive u gradskoj sredini (88,64 % ispitanika živi u gradu). Veći broj obitelji ispitanika Slika 6., živi u gradu što možemo protumačiti činjenicom o lakšoj dostupnosti usluga podrške i informiranosti članova obitelji djece s teškoćama u razvoju (24).

Svi članovi obitelji djece s teškoćama u razvoju suglasni su da vole životinje općenito Tablica 2., te je veći dio ispitanih obitelji njih 37 (84,09 %) prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča imalo kućnog ljubimca. Razlika u povezanosti dobrobiti nije uočena u odnosu na imanje i neimanje kućnog ljubimca prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča što možemo tumačiti činjenicom da obitelji ispitanika i kućne ljubimce i psa pomagača/psa vodiča doživljavaju kao člana obitelji. Prijašnja istraživanja ukazuju na povezanost dobrobiti i percepcije kućnog ljubimca, gdje je viša dobrobit uočena je u obiteljima koje životinju doživljavaju kao člana obitelji (31).

U ispitivanju je sudjelovalo 19 članova obitelji (43,18%) koji navode da dijete ima jednu teškoću, dok 25 članova obitelji (56,82%) navodi dvije ili više teškoća (Tablica 2.).

Prema pitanju pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine mojeg djeteta (bolja usklađenost tijela i pokreta, bolja ravnoteža, više snage i izdržljivosti) 86,37 % članova obitelji djece s teškoćama u razvoju uglavnom se ili u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom, dok na pitanju pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine cijele obitelji (povećano svakodnevno kretanje i šetnja, češći boravak u prirodi) visoki postotak od 90,91 % ispitanika članova obitelji uglavnom ili u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom (Tablica 3).

Prema dostupnim izvorima stručnjaci i roditelji djece s teškoćama u razvoju primjećuju i povezuju uticaj psa pomagača/psa vodiča sa pozitivnim ishodom u fizičkim zadacima, kvaliteti života i vitalnosti korisnika i obitelji (4). Više dostupnih istraživanja u radu *The impact of service dogs on children, youth and their families: A systematic review* (Lindasay 2020.) ukazuju na poboljšanje barem jednog od sljedećih čimbenika: fizičko zdravlje, psihološko zdravlje, društvene dobrobiti, veze između psa i korisnika/voditelja (5, 28).

Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost, pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji

(aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti) visoki postotci ispitanika članova obitelji (Tablica 3.) ukazuju na slaganje s navedenom tvrdom što je u skladu s dosadšnjim provedenim istraživanjima (5, 7, 28). Socijalna potpora te učinci socijalnih olakšica u javnosti mogu biti posebno značajni za poboljšanje kvalitete života obitelji i osoba s invaliditetom (5).

Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje mojeg djeteta kao odgovor na veselje, ljutnju, strah 86,81 % ispitanika članova obitelji uglavnom ili u potpunosti se slažu s navedenom tvrdnjom, dok ispitanici članovi obitelji djece s teškoćama u razvoju sa 84,09 % uglavnom se ili u potpunosti slažu s tvrdnjom pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje cijele obitelji u odnosu na veselje, ljutnju, strah. Dosadašnja istraživanja ukazuju na brane pozitivne ishode u interakciji korisnika i psa kao što su: poboljšanje ponašanja, međusobnih odnosa, raspoloženja, snižavanje pokazatelja stresa, smanjenje straha i anksioznosti, poboljšanja mentalnog zdravlja (28).

Pogleda li se vrijednosti za pitanja pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine cijele obitelji (povećano svakodnevno kretanje i šetnja, češći boravak u prirodi), pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost), pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje mojeg djeteta kao odgovor na veselje, ljutnju, strah statistička razlika upućuje da za ispitanici članovi obitelji djeteta koje ima jednu teškoću primjećuju i ostvarju veći napredak.

Velika većina obitelji djece s teškoćama u razvoju neovisno o brojnosti teškoća (jedna ili dvije i više teškoća) suglasni su da treba pospješiti pozitivne promjene i društvene odnose prema djeci i obiteljima djece s teškoćama u razvoju koje imaju psa pomagača/psa vodiča u Republici Hrvatskoj (Tablica 3), te je za očekivati da će se trend pozitivnih promjena i odnosa nastaviti.

Na promociji psa pomagača/psa vodiča mogu raditi i stručnjaci različitih profila uključenih u rehabilitaciju djeteta (liječnici, psiholozi, defektolozi, logopedi, radni i fizioterapeuti ...). Koliko su i na koji način stručnjaci/rehabilitatori informirani o nekoj metodi izuzetno je bitan jer oni imaju ključnu ulogu pri izboru terapijskih tretmana koje će biti najučinkovitiji i motivirajući za pojedino dijete (32, 33).

Kod pitanja imam potrebno znanje i fizičku snagu za korištenje psa pomagača/psa vodiča velika većina (81,82 %) ispitanih članova obitelji djece s teškoćama u razvoju uglavnom se i/ili u potpunosti slaže se s navedenom tvrdnjom (Tablica 3). Prema navedenom možemo zaključiti

da radni instruktori Centra za rehabilitaciju Silver pružaju visoku razinu potpore u edukaciji i svakodnevnim aktivnostima djeci i obitelji djece s teškoćama u razvoju.

Razlika u ispitivanju je uočena kod obitelji ispitanika koji žive u gradskim sredinama i obitelji ispitanika koji žive na selu u odnosu na specifična pitanja što možemo protumačiti činjenicom da su obitelji koje žive u urbanim gradskim sredinama imaju bolji pristup edukaciji i prisutnost potpore vezano uz povezanost dobrobiti psa pomagača/psa vodiča sa djetetom i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju.: pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine mojeg djeteta (bolja usklađenost tijela i pokreta, bolja ravnoteža, više snage i izdržljivosti), pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost), pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji (aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti), pas pomagač/pas vodič sudjeluje u svakodnevnim aktivnostima djeteta i cijele obitelji (odmor, igra, prehrana, učenje, boravak u prirodi, dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...), imanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno je povezal našu obitelj.

Susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...) vrijednost pokazatelja je jednaka za sve ispitanike članove obitelji djece s teškoćama u razvoju neovisno mjestu stanovanja i dobi ispitanika člana obitelji (Tablica 10.). Razlika je uočena prema parametrima vezanima ispitanike članove obitelji koji imaju završen magisterij (Tablica 9.) i djecu s teškoćama u razvoju u dobi od 7 do 11 godina i starije od 18 godina (Tablica 8.) primjećuju više negativnih komentara i nerazumijevanja društva i okoline.

Prilikom susreta s drugim osobama (dućan, javni prijevoz, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz...) druge osobe pažnju i naklonost iskazuju i poklanjaju psu pomagaču/psu vodiču može se uočiti da postoji statistički značajna razlika u odgovorima ispitanika s obzirom na dob ispitanika/ gdje roditelji starije životne dobi (51 i više godina – Tablica 7.) više uočavaju navedeno ponašanje.

Premda je prema Zakonu Republike Hrvatske psima pomagačima/psima vodičima, njihovim korisnicima i voditeljima osiguran je jednak pristup svim javnim mjestima, javnom prijevozu i građevinama (3), u svakodnevnici su prisutni problemi pristupa najčešće u dućanima s prehrambenim namirnicama (Tablica 4). Ispitanici članovi obitelji djece s teškoćama u razvoju

navode i da se zadnjih godina nerazumijevanje smanjuje premda nije potpuno isčezlo. Prema preporukama radnih instruktora psi pomagači/psi vodiči trebali bi sudjelovati u svakodnevnim aktivnostima djeteta s teškoćama u razvoju međutim prema prema dostupnom ispitivanju (Tablica 5.) ispitanici članovi obitelji kao aktivnosti u kojima ne sudjeluje navode: odlazak u trgovinu, školu, kupanje na moru/aqua park ...

Iako je 19 država donijelo zakone o lažnom predstavljanju psa pomagača/psa vodiča javna zbunjenost, nedosljednost u terminologiji i nedostatak standaziranih zahtjeva za certicifiranjem psa pomagača/psa vodiča otežavaju javnosti i okolini sagledavanje „ispravne“ uloge životinje (34, 35).

6. ZAKLJUČAK

Dolaskom i uključivanjem psa pomagača/psa vodiča u obitelj djece s teškoćama u razvoju postiže se interakcija između djeteta i psa pomagača/psa vodiča, uz vođenje od strane voditelja psa (jednog od roditelja, a najčešće majke). Navedeno se radi s ciljem poticanja i ubrzavanja napretka razvojnih procesa djeteta. Uz pomoć psa pomagača/psa vodiča roditelj s djetetom s teškoćama u razvoju postiže ono što bi bez dodatne motivacije i opuštenosti najčešće ostalo nedostupno, neispoljeno, postisnuto i negdje skriveno. Pas pomagač/pas vodič zajedno s djetetom i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju aktivni je sudionik svakodnevnog života. Živo biće koje ima emocije, akcije i reakcije na svakodnevni život. U pregršt aktivnosti i situacija koje pas pomagač/pas vodič dijeli s djetetom i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju sudjeluje i u zajedničkom stvaranju i izražavanju pozitivnih reakcija, te kanaliziranju negativnih reakcija.

Na temelju dobivenih rezultata postignut je postavljeni cilj istraživanja. Ispitana je i procijenjena dobrobit djece i obitelji djece s teškoćama u razvoju koja imaju psa pomagača/psa vodiča.

Postignuti su specifični ciljevi kojima su se htjeli ispitati jesu li sociodemografske varijable: dob djeteta s teškoćama u razvoju, dob, razina obrazovanja i spol roditelja, te mjesto stanovanja povezane s dobrobiti. Rezultati istraživanja pokazuju kako većina ispitanih obitelji ne percipira razliku u odnosu na sociodemografske varijable: dob djeteta s teškoćama u razvoju, dob, razina obrazovanja i spol roditelja. Razlika je uočena kod obitelji ispitanika koji žive u gradskim sredinama i obitelji ispitanika koji žive na selu u odnosu na specifična pitanja što možemo protumačiti činjenicom da su obitelji koje žive u urbanim sredinama okruženi s okolinom koja ima više znanja i razumijevanja vezano uz povezanost dobrobiti psa pomagača/psa vodiča sa djetetom i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju.

Prethodna dostupna istraživanja koja su upućivala na drugu hipotezu da djeca i obitelji djece s teškoćama u razvoju koja su i prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča imali kućne ljubimce, procjenjuju veće poboljšanje motoričkog, socijalnog i emocionalnog izražavanja nakon dobivanja psa od onih koji prethodno nisu imale kućne ljubimce nisu potvrdili su rezultati ovoga istraživanja. Uzrok istoga možemo možda pronaći u većem broju ispitanika (84,09 %) koji su prethodno imali kućnog ljubimca unatrag 10 godina od ispitanika (15,91 %) koji nisu imali kućnog ljubimca i njihovim očekivanjima koja se gube/smanjuju/povećavaju s godinama neimanja kućnog ljubimca.

Gotovo svi ispitani roditelji suglasni su da je prisutna dobrobit u motoričkom, socijalnom i emocionalnom izražavanju djeteta bez obzira na brojnost prisutnih teškoća, a povezana je s prisutnošću psa pomagača/psa vodiča u njihovom kućanstvu.

Utvrđena je statistički značajna razlika prema trećoj hipotezi koja nije potvrđena, a to je kako obitelji djece s jednom teškoćom u razvoju procjenjuju veću dobrobit na motoričkom, socijalnom i emocionalnom izražavanju uz psa pomagača/psa vodiča nego obitelji djece s višestrukim teškoćama (2 i više teškoća) u razvoju. Navedeno možemo tumačiti činjenicom kako je lakše pratiti i uočiti dobrobiti vezano uz jednu teškoću koje ima njihovo dijete, nego u obiteljima u kojima kod djeteta prisutno više teškoća. Umor, stres, očekivanja kao i vrijeme utrošeno na brigu o djetetu s višestrukim teškoćama u razvoju i psu pomagaču/psu vodiču utiču na percepciju količine dobrobiti.

Svi roditelji suglasni su da je poželjno širiti pozitivan uticaj u Republici Hrvatskoj na odnos prema djetetu i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju koje imaju psa pomagača/psa vodiča.

Četvrta hipoteza vezana uz ispitivanje povezanosti nerazumijevanja društva i dobrobiti djeteta s teškoćama i obitelji koje imaju psa pomagača/psa, nerazumijevanje društva prema psu pomagaču/psu vodiču ne umanjuje dobrobiti koje imaju dijete i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju u svakodnevnim aktivnostima i vještinama. Ispitanici starije životne dobi (51 i više godina), koji imaju završen magisterij i djecu s teškoćama u razvoju u dobi između 7 i 11 godina primjećuju više negativnih komentara u susretima s drugim osobama (dućan, javni prijevoz, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz...).

Na kraju treba reći da je ovo istraživanje jedinstveno jer pokušava objasniti i prikazati na koji način i kako obitelji djece s teškoćama u razvoju primjećuju, vide i osjete napredak svojega djeteta kroz imanje novog člana obitelji, psa pomagača/psa vodiča kroz različite životne situacije, akcije i reakcije kako djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju tako i okoline koja ih okružuje. Statistički je uvijek jako teško standardnim načinima i obradom isto prenijeti dalje ali u jednomu su svi suglasni, a to je da treba raditi na edukaciji i promicanju zdravog odnosa i uvidavnosti kako stručnjaka, tako i okoline i same obitelji djeteta s teškoćama u razvoju.

LITERATURA

1. Unicef (Internet). Zagreb: Available from. <https://www.unicef.org/croatia/djeca-s-teskocama>
2. Dimitrijević I. Animal-assisted therapy – a new trend in the treatment of children and adults, *Psychiatria Danubina*. 2009. 236-241.
3. Zakon.hr (Internet). Zagreb: Available from. <https://www.zakon.hr/z/2027/Zakon-o-koristenju-psa-pomagača>
4. Rodriguez KE. Greer J. Yateilla JK. Beck AM. O'Haire ME. The effects of assistance dogs on psychosocial health and wellbeing: A systematic literature review. *Plos One* (Internet); 2020. (modified 2021 Aug 9; cited 2023 Apr 18). Available from: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0243302>
5. Lindsay S. Thiyagrajah K. The impact of service dogs on children, youth and their families: A systematic review. *Disability and Health Journal* (Internet); 2020. (modified 2021 Jul 22; cited 2023 Mar 20). Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1936657420301448#preview-section-abstract>
6. Appley R. Wright S. Williams L. Stanley M. Australian parents' experiences of owning an autism assistance dog: National Library of Medicine (Internet); 2022. (cited 2023 Jun 28). Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10084065/>
7. Whitmarsh L. The Benefits of Guide Dog Ownership: ResearchGate (Internet); 2009. (cited 2023 Jun 28). Available from: https://www.researchgate.net/publication/232072501_The_Benefits_of_Guide_Dog_Ownership
8. Lakatoš M. Vejmelka L. Značaj životinja za djecu: Implikacije za pomagačke profesije. *Hrčak.Srce* (Internet); 2018. (cited 2023 Jun 28). Available from: <https://hrcak.srce.hr/file/300277>
9. Bulić D. Joković Oreb I. Nikolić B. Angažman majki djece s teškoćama u razvoju u aktivnostima svakodnevnog života: izvorni znanstveni članak. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* (Internet). 2012. (Cited 2023 Jun 31); Available from: <https://hrcak.srce.hr/clanak/130572>
10. Đurašin M. Slobodno vrijeme obitelji s djetetom s teškoćama u razvoju: diplomski rad Filozofski fakultet u Zagrebu, Department of Pedagogy (Internet). 2018. (Cited 2023 Aug 30); Available from: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10198/>

11. Milić Babić M. Neke odrednice roditeljskog stresa u obiteljima djece s teškoćama u razvoju: izvorni znanstveni članak. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja (Internet). 2012. (Cited 2023 Jun 31); Available from: <https://hrcak.srce.hr/87794>
12. Šarčević Ivić-Hofman K. Sustavi rane podrške djeci s teškoćama u razvoju iz perspektive roditelja i stručnjaka (Disertacija).(Zagreb): Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet; 2022.
13. Mikas D. Roudi B. Socijalizacija djece s teškoćama u razvoju u ustanovama predškolskog odgoja: Pediatr Croat (Internet); 2012. (cited 2023 Aug 16). p. 55-56. Available from: https://more.rivrtic.hr/sites/default/files/socijalizacija_djece_s_teskocama_u_razvoju_u_ustanovama_predskolskog_odgoja.pdf
14. Belan T. Individualizirani pristup odgojitelja u inkluzivnom vrtiću (Završni rad). (Zagreb): Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; 2015. 18 p.
15. Stanley C. Kako razmišljaju psi. Zagreb: V.B.Z. d.o.o.; 2019.
16. Centar za rehabilitaciju Silver (Internet). Zagreb. (Cited 2023 Jul 20). Available from: <http://czrs.hr/programi/socijalizacija/>
17. Walther S, Yamamoto M, Thigpen AP, Garcia A, Willits NH, Hart LA. Assistance dogs: Historic patterns and roles of dogs placed by ADI or IGDF accredited facilities and by nonaccredited U.S. facilities. *Frontiers in Veterinary Science* (Internet); 2017. (Cited 2023 Aug 05). 1-14 p. Available from: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fvets.2017.00001/full>
18. Hines, L. M. Historical Perspectives on the Human-Animal Bond: article. *American Behavioral Scientist* (Internet). 2003. (cited 2023 Aug 09); 47(1): 7–15. Available from: <https://doi.org/10.1177/0002764203255206>
19. Sever I. Vranić M. Bošnjak K. Čačić I. Protulipac M. Klepac M. Poznavanje domaćih životinja kod učenika nižih razreda osnovnih škola grada Zagreba: izvorni znanstveni članak. *Agronomski glasnik* (Internet). 2017. (Cited 2023. Aug 02); Available from: <https://hrcak.srce.hr/file/274578>
20. Arambašić L. Vizek Vidović V. Posredujuća uloga životinja u terapijskim programima: pregledni rad. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja (Internet). 2000. (Cited 2023 Aug 31); Available from: <https://hrcak.srce.hr/file/100742>
21. Zuckerman Itković Z. Petranović D. Barešić K. Ergoterapija uz pomoć životinja: *Medicina* (Internet). 2007. (Cited 2023 Aug 01). 156-158 p. Available from: <https://hrcak.srce.hr/file/35511>

22. Fine A. H. Weaver S. J. The human-animal bond and animal-assisted intervention. U: M. van den Bosch i W. Bird (ur.): Oxford textbook of nature and public health: The role of nature in improving the health of a population. 2018.132-138 p. Oxford: Oxford University Press
23. AAI (n.d.). Animal Assisted Intervention. Available from: <https://aai-int.org/aai/animal-assisted-intervention/>
24. Karnjuš R. Brenčić Cindrić M. Bodul M. Šarić K. Tumpa Tambić J. Schnurrer-Luke-Vrbanić T. Terapijski pas u rehabilitaciji djece s teškoćama u razvoju – mišljenja i očekivanja roditelja i stručnjaka: stručni članak KBC Rijeka, Zavod za fizikalnu i rehabilitacijsku medicinu (Internet). 2022. (Cited 2023 Sep 03); Available from: <https://hrcak.srce.hr/file/412109>
25. McCullough A. Ruehrdanz A. Jenkins M. The Use of Dogs in Hospital Settings. Resour Study Human-Animal Bond (Internet); 2016. (Cited 2023 Jul 05). 1-9 p. Available from: https://habricentral.org/resources/54871/download/hc_brief_dogsinhospitals20160115_Access.pdf
26. Esposito L. McCune S. Griffin J. A. Maholmes V. Directions in human-animal interaction research: child development, health, and therapeutic interventions. Child Development Perspectives, 5 (Internet); 2011. (Cited 2023 Jul 03). 205-211 p. Available from: https://www.researchgate.net/publication/230201485_Directions_in_Human-Animal_Interaction_Research_Child_Development_Health_and_Therapeutic_Interventions
27. Gee N. R. Crist E. N. Carr D. N. Preschool Children Require Fewer Instructional Prompts to Perform a Memory Task in the Presence of a Dog. (Internet).2010. (Cited 2023 Sep 03); Available from: https://www.researchgate.net/publication/233564900_Preschool_Children_Require_Fewer_Instructional_Prompts_to_Perform_a_Memory_Task_in_the_Presence_
28. Buljan Flandrer G. Štimac D. Fridrih R. Raguž A. Kucalo I. Galić R. Prednosti korištenja terapijskih pasa u terapiji i dijagnostici kod pacijenta s psihosocijalnim zdravstvenim teškoćama. Pregledni rad. (Internet).2018. 413-425 p. Available from: <https://hrcak.srce.hr/214841>
29. Christian H. Mitrou F. Cunneen R. Zubrick SR. Pets Are Associated with Fewer Peer Problems and Emotional Symptoms, and Better Prosocial Behavior: Findings from the Longitudinal Study of Australian Children. (Internet). 2020. 200-206 p. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.01.012>

30. Friedman E. Krause-Parello CA. Companion animals and human health: benefits, challenges, and the road ahead for human-animal interaction. *Rev Sci Tech.* (Internet). 2018. 71-82 p. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30209428/>
31. McConnell A.R. Loyd E.P. Humphrey B.T. We Are Family: Viewing Pets as Family Members Improves Wellbeing. Članak. (Internet); 2019. Available from: https://www.researchgate.net/publication/334092285_We_Are_Family_Viewing_Pets_as_Family_Members_Improves_Wellbeing
32. Kobešćak S. Selaković T. Katalenić L. Poticanje dječjeg razvoja uz terapijskog psa : prikaz slučaja. (Internet). 2013. (Cited 2023 Sep 06). 209 -216 p. Available from: <https://hrcak.srce.hr/112824>
33. Wijker C. Leontjevas R. Spek A. Enders Slegers J-M. Effects of Dog Assisted Therapy for Adults with Autism Spectrum Disorder : An Exploratory Randomized Controlled Trial. [Internet]. 2020. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30900194/>
34. Schoenfeld-Tacher R. Hellyer P. Cheung L. Kogan L. Public Perceptions of Service Dogs, Emocional Suport Dogs and Therapy Dog: *Int J Envirion Res Public Health* (Internet); 2017. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5486328/>
35. Audrestch H.M. Whelan C.T. Grice D. Asher L. England G.C.W. Freeman S.L. Recognizing the value of assistance dogs in society: *Disabil Health J.* (Internet); 2015. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26364936/>

PRIVITCI

Privitak A: Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1. Sociodemografski podatci ispitanika i djeteta s teškoćama u razvoju

Tablica 2: Opći podaci vezani uz suživot djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju

Tablica 3: Specifična pitanja koja se odnose na suživot djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju s psom pomagačem/psom vodičem

Tablica 4: Prikaz negativnih komentara i susreta djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju koje imaju psa pomagača/psa vodiča

Tablica 5: Prikaz aktivnosti u kojima pas pomagač/pas vodič ne sudjeluje s djetetom i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju

Tablica 6: Usporedba s obzirom na spol ispitanika

Tablica 7: Usporedba s obzirom na dob ispitanika

Tablica 8: Usporedba s obzirom na dob djeteta

Tablica 9: Usporedba s obzirom na razinu obrazovanja

Tablica 10: Usporedba s obzirom na mjesto stanovanja

Tablica 11: Usporedba s obzirom na pitanje jeste li prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča unatrag 10 godina imali kućnog ljubimca (pas, mačka, ribica ...)

Tablica 12: Usporedba s obzirom na pitanje ima li vaše dijete jednu ili više teškoća (motoričke, senzoričke, emocionalne teškoće, spektar autizma, ADHD...)

Slike

Slika 1. Spol ispitanika/roditelja

Slika 2. Dob ispitanika/roditelja

Slika 3. Dob djeteta s teškoćama u razvoju

Slika 4. Školska dob djeteta s teškoćama u razvoju

Slika 5. Razina obrazovanja ispitanika/roditelja

Slika 6. Mjesto stanovanja

Privitak B: Anketni upitnik

UPITNIK

Poštovani,

pred Vama se nalazi upitnik pod nazivom „Povezanost psa pomagača/psa vodiča s dobrobiti djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju“.

Namijenjen je obiteljima djece s teškoćama u razvoju koje imaju psa pomagača/psa vodiča dulje od godinu dana i potpunosti je dobrovoljan i anonimn.

Prvi dio upitnika sadrži pitanja o sociodemografskim karakteristikama djeteta i obitelji te specifičnostima (alergije, ljubav prema životinjama...). Drugi dio upitnika ima navedne tvrdnje koje se boduju na ljestvici od 1 do 5, gdje 1 označava potpuno neslaganje s tvrdnjom, a 5 označava potpuno slaganje.

Sudjelovanje je u potpunosti anonimno i dobrovoljno te u bilo kojem trenutku možete odustati. Rješavanje je potrebno izdvojiti 10 minuta. Istraživanje se provodi pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Gordane Pelčić i komentorstvom izv. prof. dr. sc. Anamarija Gjuran Coha, a dobiveni rezultati će se koristiti u svrhu izrade diplomskog rada na diplomskom studiju Menadžment u sestrinstvu Fakulteta zdravstvenih studija u Rijeci i znanstveno istraživačke svrhe.

Slanje ispunjenog obrasca smatra se informiranim pristankom na sudjelovanje u istraživanju.

Unaprijed zahvaljujem na sudjelovanju i izdvojenom vremenu!

Anita Berišić

Za sva dodatna pitanja stojim Vam na raspolaganju na mail adresi:

anita.berisic@student.uniri.hr

**POVEZANOST PSA POMAGAČA/PSA VODIČA S DOBROBITI DJETETA I
OBITELJI DJETETA SA TEŠKOĆAMA U RAZVOJU: rad s istraživanjem**

1. Spol:

- a) Ženski
- b) Muški

2. Vaša dob: _____

3. Dob Vašeg djeteta: _____

4. Školska dob Vašeg djeteta:

- a) Predškolska dob
- b) Niži razredi osnovne škole
- c) Viši razredi osnovne škole
- d) Srednja škola
- e) Fakultet

5. Razina obrazovanja:

- a) Nezavršena osnovna škola
- b) Završena osnovna škola
- c) Završena srednja škola
- d) Završen preddiplomski studij
- e) Završen diplomski studij
- f) Završen magisterij
- g) Završen doktorat znanosti
- h) Drugo: _____

6. Mjesto stanovanja:

- a) Grad
- b) Selo

7. Vole li članovi Vaše obitelji životinje općenito?

- a) Da
- b) Ne
- c) Nisam siguran/a

8. Jeste li ste prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča unatrag 10 godina imali kućnog ljubimca (pas, mačka, ribica ...)?

- a) Da
- b) Ne

9. Ima li vaše dijete jednu ili više teškoća (motoričke, senzoričke, emocionalne teškoće, spektar autizma, ADHD...)

- a) Jedna teškoća
- b) Dvije ili više teškoća

10. Provodi li ili je provodilo Vaše dijete terapiju s terapijskim psom u certificiranim ustanovama?

- a) Da
- b) Ne
- c) Drugo: _____

11. Ima li Vaša obitelj i dijete u trenutku ispunjavanja upitnika certificiranog psa pomagača i/ili psa vodiča?

- a) Da
- b) Ne

12. Ima li Vaše dijete ili netko od ukućana alergijsku osjetljivost na psa?

- a) Da
- b) Ne
- c) Nisam siguran/a

13. Molim sljedeće tvrdnje označite na ljestvici od 1 do 5:

1. Uopće se ne slažem s tvrdnjom
2. Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom
3. Niti se ne slažem niti se slažem
4. Uglavnom se slažem
5. Slažem se u potpunosti

14. Imam potrebno znanje i fizičku snagu za korištenje psa pomagača/psa vodiča.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

15. Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine mojeg djeteta (bolja usklađenost tijela i pokreta, bolja ravnoteža, više snage i izdržljivosti).

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

16. Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine cijele obitelji (povećano svakodnevno kretanje i šetnja, češći boravak u prirodi).

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

17. Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mojeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost).

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

18. Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji (aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti).

1 2 3 4 5
Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

19. Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje mojeg djeteta kao odgovor na veselje, ljutnju, strah.

1 2 3 4 5
Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

20. Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje cijele obitelji u odnosu na veselje, ljutnju, strah.

1 2 3 4 5
Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

21. Susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...).

1 2 3 4 5
Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

Ukoliko ste se susretali molim opišite situaciju:

- 22. Treba pospješiti pozitivne promjene i društvene odnose u populaciji/društvu prema djetetu i obitelji sa psom pomagačem/psom vodičem.**

1 2 3 4 5
Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

- 23. Pas pomagač/pas vodič sudjeluje u svakodnevnim aktivnostima djeteta i cijele obitelji (odmor, igra, prehrana, učenje, boravak u prirodi, dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...).**

1 2 3 4 5
Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

Molim navedite aktivnosti u kojima ne sudjeluje i razlog nesudjelovanja:

- 24. Prilikom susreta s drugim osobama (dućan, javni prijevoz, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz...) druge osobe pažnju i naklonost iskazuju i poklanjaju psu pomagaču/psu vodiču.**

1 2 3 4 5
Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

- 25. Iskazivanje pažnje i naklonosti od strane drugih osoba prema psu pomagaču/psu vodiču negativno utječe na moje dijete koje nedostatak pažnje za njega izražava neprihvatljivim reagiranjem: ljutnja, bijes, strah...**

1 2 3 4 5
Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

26. Pas pomagač/pas vodič član je naše obitelji.

1 2 3 4 5
Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

27. Imanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno povezalo našu obitelj.

1 2 3 4 5
Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

28. Imanje psa pomagača/psa vodiča je loše iskustvo za našu obitelj (povećani novčani troškovi, vrijeme za brigu o psu).

1 2 3 4 5
Uopće se ne slažem s tvrdnjom -- -- -- -- -- Slažem se u potpunosti

Molim opis negativnog iskustva/utjecaja:

ŽIVOTOPIS

Rođena sam u Banjaluci, Bosna i Hercegovina 11.7.1978. gdje sam završila Osnovnu školu.

Srednju Medicinsku školu, smjer medicinska sestra/medicinski tehničar općeg smjera završila sam u Zagrebu. Nakon srednješkolškog obrazovanja zaposlila sam se na Klinici za neurologiju – postintenzivna skrb KBC-a Zagreb.

Studij prvostupništava medicinska sestra/tehničar završila sam 2005. godine na Zdravstvenom veleučilištu Zagreb.

Od 2003. godine radila sam na poslovima medicinske sestre/tehničara u Poslovnom centru KBC-a Zagreb, a nedugo zatim i na poslovima uvođenja i informatizacije Centraliziranog bolničkog sustava naručivanja KBC-a Zagreb kao Voditelj jedinice.

2009. godine diplomirala sam Menadžment u sestrinstvu na Zdravstvenom veleučilištu Zagreb.

Od 2010. godine kao član tima sudjelovala sam u radu tima za uvođenje Bolničkog informacijskog sustava.

Od 2016. godine nadalje radim na poslovima Voditelja odsjeka za odnose s kupcima KBC-a Zagreb.

Sveučilišno akademsko obrazovanje nastavila sam na Fakultetu zdravstvenih studija u Rijeci 2021. godine kada sam upisala razlikovni diplomski studij Menadžment u sestrinstvu.